

“ЖАҲОН ДИНЛАРИ ТИНЧЛИК МАДАНИЯТИ ЙЎЛИДА”

Кейинги пайтларда мамлакатимиз пойтахти Тошкентда йирик-йирик халқаро илмий, амалий анжуманлар, дунё тараққиёти ва маданиятига оид тадбир ва маросимлар, ҳар хил фикр алмашувлар тез-тез ўтказиладиган бўлиб қолди. Мана шундай мўътабар анжуманлардан бири шу йил сентябрнинг 14 - 18-кунлари ҳашаматли Шератон меҳмонхонасининг мажлислар хонасида бошланди. Қувонарли томони шундаки, халқаро ЮНЕСКО конгресси-нинг дастури асосида ўтган бу йиғиннинг мезбони ва ташкилотчиларидан бири Тошкент Ислом университети дир. “Динлараро ва маънавий анъаналар ўртасидаги ҳамкорлик”, “Динлараро ва маданиятлараро таълим”, “Марказий Осиёда динлараро мулоқот” ҳамда “Можароларнинг олдини олиш ва тинчлик маданияти йўлида биргаликдаги ҳаракат” мавзуларида уч кун давомида жами тўрт мажлис ўтказилди. Унинг ишларида жаҳоннинг барча катта динлари вакиллари, диншунос олимлар иштирок этишди. Шунингдек, Ўзбекистон республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Зухриддин Ҳусниддинов, Бош вазир ўринбосари Ҳамидулла Кароматов, Ўзбекистон республикаси Ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комилов, давлатимизнинг бошқа расмий кишилари ҳамда ЮНЕСКО Бош директори жаноб Коичиро Матсуура қатнашишди. Анжуманда Ўзбекистон республикаси Президенти Ислом Каримовнинг йиғилиш қатнашчиларига табриги ўқиб эшиттирилди.

ЙЎЛЛАРИМИЗ БИР МАНЗИЛДА ТУТАШАДИ

Мавзудан ҳам кўриниб турибдики, тадбир нияти эзгу – дунёда тинчликни асраш, турли минтакаларда йиллар бўйи давом этиб келаётган катта-кичик низоларга барҳам бериш...

Анжуманни Ўзбекистон республикаси Бош вазирининг ўринбосари, ЮНЕСКО ишлари бўйича Миллий комиссия раиси Ҳамидулла Кароматов очди. Ўзбекистон республикаси Президенти Ислом Каримовнинг анжуманга йўллаган табригини республика Президентининг Давлат маслаҳатчиси Зухриддин Ҳусниддинов ўқиб эшиттирди. Шундан сўнг ЮНЕСКО Бош директори Коичиро Матсуура маъруза қилди...

Нуфузли халқаро ташкилот раҳбари инсон ҳаётида диннинг тугган ўрни ҳақида гапириб, дунёда турли-туман динлар мавжудлиги, аммо барчасининг моҳиятида эзгулик ётиши, шу боис одам боласини диндан, Аллоҳдан айро тасаввур этиб бўлмаслигини таъкидлаб ўтди. Матсуура бир неча йиллардан бери изчиллик билан ўтказилиб келаётган динлараро мулоқотларнинг бу галгиси Имом Бухорий, Термизий, Нақшбандий, Кубро, Яссавийлар юртида ўтаётгани туфайли ҳам халқаро ҳаётда муҳим аҳамият касб этишига катта умид билдирди.

Анжуманда кўплаб маърузалар тингланди, турли йиғинлар, учрашувларда суҳбат-мулоқот-

...Дин инсон руҳини поклаши, одамлар ўртасида меҳр-оқибат туйгуларини мустаҳкамлаши, миллий қадрият ва анъаналарни асрашга хизмат қилиши билан ҳар қандай жамият ҳаётида муҳим ўрин тутади.

Ислом КАРИМОВнинг анжуман қатнашчиларига табригидан

лар бўлиб ўтди. Бу маъруза ва суҳбатлар турли тилларда кечган эса-да, моҳият бир нуқтада кесишар эди: Яратган ўз бандаларини тинч-тотув яшашини истайди, биз бу истакка хилоф йўл тутмаслигимиз керак!

(Давоми 12-бетда) ⇨

«HIDOYAT»

Ўзбекистон мусулмонларининг
ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашри

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД
РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Фозил қори СОБИР
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Эркин МАЛИК
Сирожиддин АҲМАД
Абдуқаюм ҲИКМАТ
Нуриимон АБУЛҲАСАН
Абдулмажид МУСАБЕК
Муҳаммадсобит МУҲИДДИН
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи хожи ИМОМХОН
Ўғли тайёрлади.

Бадий муҳаррир
Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ

Ношир
Тўлқин НУРМУҲАММАД

Тартибловчи
Ёқуб УМАР

Компютерчи
Мунира МАСЪУДАЛИ қизи

Мусаҳҳиҳа
Райҳона ХОЛБЕК қизи

Манзилимиз: 700069, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берккўча, 47а-уй.
Телефон: 40-17-97.

Ўзбекистон Республикаси Давлат
матбуот қўмитасида рўйхатга
олинган. Гувоҳнома рақами 00079.
Босмахонага 2000 й. 30 октябрда
тошпирилди. Босишга 2000 й. 19
октябрда рухсат берилди. Қозоқ
бичими 84x108 1/16. Адади 4000 нусха.
«Ofset-Print» масъулияти чекланган
жамият босмахонасида chop этилди.
Тошкент, Қирққиз, 10. 55-сон буюртма.

Баҳоси келишилган нарҳда.
Макет асл нусхаси Pentium-III
компютерида терилди ва саҳифаланди.

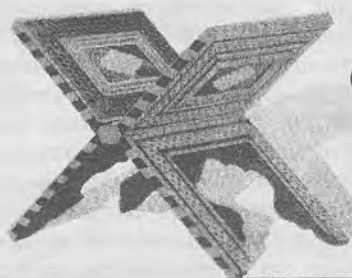
Таҳририятга келган қўлёзмалар
қайтарилмайди. Мақолалар тақриз
қилинмайди.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Журналимиз саҳифаларида оят ва ҳадислар
берилаётгани учун уни ножиоз жойларга
ташламаслигингизни сўраймиз

МОВАРОУННАҲРДА

4

ФИҚҲИЙ
ЮКСАЛИШ

9

Каримуллоҳон ИНОМОВ
“Тилла Шайх” жомеъ масжиди имом хатиби

ОҚИБАТИ
ОТАШ

...Қабрларни гир айланиб тавоф қилиб, чироқлар ёқиб,
қўйлар сўйиб, эрталабдан кечгача уларни ошхонага
айлантириш динимизда бўлмаган. Қабрлардан бирор
нарсга тилаш, мадад сўраш эса айнан ширкдир.

Қаҳрамон аёллар

10

15

САЛАФЛАР
ШУХРАТНИ ЁМОН
КЎРИШГАН

Олисларга саёҳат

**ЖАНУБ
ДЕНГИЗЛАРИ
БАҒРИДА**

16

Уста ОЛИМ

**ОЛИМ
ДАРАЖАСИНИ
БИЛСИН**

...Ислом дини барчани камолотга таклиф этади, ҳар бир мўминни мужтаҳидлик унвонига эришишга даъват қилади.

Хатларда саволлар

**Бир нарса
сўрасам...**

20

22

Омонуллоҳ МУТАЛ

**ВАТАН
ТУЙҒУСИ**

Шаъбон ДЎЙАН

24

**ИЛМ ВА
ТЕХНОЛОГИЯ**

25

Абдурахмон
МУҲАММАД РАҲИМ

**ФОЛБИНЛАРГА
КУФР КЕЛТИРИБ**

Ҳазрати Али (р.а.) улар ҳақида: "Фолбин сеҳргардир, сеҳргар эса, кофирдир", деганлар.

Содиқжон АҲМАДЖОНОВ

**ПОЙАНДОЗ
КИМНИКИ?**

28

...майит кабрага қўйилгач, фотиҳахонлик бошланиб кетади. Шундай мусибатли бир пайтда маҳалла дастурхончилари ўлик соҳибларидан пул талаб қилиб олиб, "аҳли илм"ларга улашишни одат қилишган.

МОВАРОУННАХРДА ФИҚҲИЙ ЮКСАЛИШ

Фикх илми дастлаб араб мамлакатларида шаклланган бўлса ҳам, ўзининг энг юксак чўккисига Мовароуннахрда эришди. Милодий VIII асрда Ислом дини кириб келган бу минтақа манбалар гувоҳлигига кўра, IX асрдаёқ мусулмон мамлакатига айланиб бўлган ва бу ерда аҳоли ҳатто ғайридинларга қарши урушларда ҳам қатнаша бошлаган эди.

Айни шу даврда Мовароуннахрда ханафия мазҳабига асосланган фикх мактаби куртак ёя борди. Бу мактабнинг шаклланиши ва ривожини ханафия мазҳаби мужтаҳидларидан бўлмиш имом Муҳаммаднинг шогирди Абу Хафс ибн ал-Бухорийнинг (вафоти 832) хизматлари билан боғлиқдир. Яна балхлик уламоларнинг таъсири ҳам катта бўлди. Хуросон, Балх ва Бағдод олимларидан таълим олган мовароуннахрлик фақиҳлардан Абу Мансур ал-Мотуридий (ваф. 944-45), Абу Наср ал-Ийади, Абу Лайс ас-Самарқандий (ваф. 983-84), Муҳаммад ибн Мансур ан-Навқадий ва бошқалар маҳаллий фикх мактаби ривожига хизмат қилдилар. Самарқанд ва Балх уламолари ҳамкорлиги натижасида Самарқанд ханафия мактабининг ақоидга оид таълимоти юзага келди ва у кейинчалик “Мотуридия таълимоти” деб ном олди.

X-XII аср Мовароуннахрда илм-фан юксак даражада ривожланган давр бўлди. Бу даврда бошқа илм соҳалари катори фикх илми соҳасида ҳам қатор маҳаллий фақиҳ олимлар етишиб чиқди. Шамс ул-аймма ал-Халвоний, Шамс ул-аймма ас-Сарахсий (ваф. 1096-97), Фахр ул-Ислом ал-Баздавий, Ифти-

хор уд-дин ал-Бухорий (ваф. 1147-48) шулар жумласидандир.

Ханафия мазҳаби уламолари мақом жихатидан беш даражага бўлинсалар, булар орасида Мовароуннахр фақиҳлари – ал-Кархий, ас-Сарахсий, ал-Халвоний, ал-Баздавий каби қатор уламоларимиз иккинчи даражада турадилар, шу ҳолнинг ўзи маҳаллий фикх мактабининг нуфузи қанчалик юқори бўлганидан далолат беради.

Мазкур уламолар сирасида юртдошимиз, “Миллат ва диннинг ҳужжати” деган шарафли унвонга сазовор бўлган буюк аллома, фақиҳ Бурхон уд-Дин ал-Марғиновий алоҳида муносиб ўрин эгаллайди.

Али ибн Абу Бакр ибн Абдулжалил ал-Фарғоний ар-Ришдоний ал-Марғиновий 511 (мил. 1118) йил ражаб ойининг саккинчи кунини душанбада чошгоҳ пайтида Фарғонанинг ҳозирги Риштон туманида дунёга келган. Алломанинг таваллуд санаси хусусида турли манбаларда турлича маълумотлар келса-да, ЎзФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар хазинасида сақланаётган қадимий қўлёзма нусхаларидан олинган маълумотлар айни мазкур сана тўғри эканини тасдиқлади. У киши кўпроқ Бурхонуддин ал-Марғиновий номи билан машҳурдир. Аллома дин соҳасида ниҳоятда қамровли илм соҳиби, фақиҳ, хофиз Қуръон, муҳаддис, адиб, шоир ва ниҳоят даражада тақводор инсон бўлган. Шу сабабли у кишини “Бурхон уд-дин ва-л-милла”, яъни, “Ислом динининг ва мусулмонларнинг далили, ҳужжати” деган шараф-

ли ном билан улуғланган. Насаби Абу Бакр Сиддиқ розий-аллоху анҳуга боради. Дастлабки таълимни Марғилонда олган. Алломанинг ўсмирлик даври хусусида батафсил маълумотлар бўлмаса-да, у кишининг ўқимишли ва зиёли оиладан эканини тасдиқловчи хабарлар учрайди. Ёшлиқ пайтидаёқ Қуръони Каримни ёд олиб, ҳадис илмини мукамал ўрганган. Ўзининг “Китоб ул-машайх” асарида бевосита ёки билвосита таълим олган қирқдан ортиқ шайх-устозларнинг номларини келтиради. Булар, энг аввало, Нажмуддин Абу Хафс ан-Насафий (мил. 1069–1143), Умар ибн Абдулазиз ибн Умар ибн Маазза Абу Муҳаммад Хисомуддин (мил. 1090–1142) ва бошқалардир.

Кейинчалик ўша даврнинг илмий-маърифий марказларидан бири бўлган Самарқандга кўчиб бориб, у ерда истиқомат қилган ва илмий фаолият олиб борган.

Аллома, ўз навбатида, қатор шогирдлар ҳам етиштириб чиқарган. Айниқса, фарзандлари Имомуддин, Низомуддин, Жалолуддин ибн Али ал-Марғиновий ҳар бири йирик аллома даражасига етиб, марғиновийлар сулоласини давом эттирган ва муносиб илмий мерос қолдирган.

Бурхонуддин ал-Марғиновий х. 544 (м. 1149) йили хаж сафарига бориб қайтган. Милодий 197 йили зулҳижжа ойининг 14-куни сешанбада Самарқандда вафот этган ва Чокардиза қабристонига дафн этилган.

У зот анча бой илмий мерос қолдирган. Бизгача етиб келган асарларидан “Мухторот мажмаъ ун-навозил” (Нозил бўлган нар-

саларнинг танланган тўплами), “Китоб ул-тажнис” (Мувофиқлаштириш китоби), “Китоб ул-мазид” (Илми зиёда қилувчи китоб), “Китоб ул-фароиз” (Мерос илми ҳақида китоб), “Китоб ул-мунтакий” (Танланган китоб), “Бидоят ал-мубтади” (Бошловчилар учун бошланғич таълим), “Кифоят ал-мунтахий” (Яқунловчилар учун тугал таълим), “Маносик ал-ҳаж” (Ҳаж маросимлари), “ал-Ҳидоя” (Тўғри йўлга кўрсатма) ва бошқа қатор асарлари маълум.

Аллома қаламига мансуб бўлган мазкур асарларнинг барчаси Мовароуннаҳр фикҳ илми тарихи ва унинг ривожига ўз ўрни ва вазнига эга. Лекин, шунга қарамай, муаллифнинг номини бутун Ислому оламига машҳур қилиб, илму оламида бокий қилган асар, шубҳасиз, “ал-Ҳидоя фи-л-фурув” ёки “ал-Ҳидоя шарҳ бидоят ал-мубтади” асари бўлиб, у илму оламида кўпроқ “ал-Ҳидоя” номи билан машҳурдир. Бу асар 573/1178 йили зулкаъда ойнинг чоршанба куни туш пайтида ёзила бошлаган ва аллома унинг таълифига ўн уч йил умрини сарфлаган.

Алломанинг ибодатда барчага ибрат бўларли фидокорлиги айни шу асар ёзилиш жараёнида кўрилган. Манбаларнинг гувоҳлик беришича, аллома мазкур асарни ёзган ўн уч йил давомида муттасил рўза тутган ва бу ишини атрофдагилардан яшира олган. Бир ривоятга кўра, овқат пайти ходимлар алломага таом келтиришса, у киши овқатни бир сўз айтмай олиб қолар, ходим чиқиб кетгач, уни талабаларга бериб юборар, кейин ходим бўшаган идишларни ҳеч нарсадан беҳабар олиб чиқиб кетар экан.

“Ал-Ҳидоя” шу қадар бекиёс бўлдики, ханафия мазҳаби фикҳ уламолари бу асарни ҳам илмий, ҳам амалий, ҳам ўқув қўлланмаси сифатида кундалик ҳамроҳларига айлантириб олдилар. У турдош асарлардан кўп жиҳатлари билан, хоссатан, муайян фикҳий масалалар бошқа сунний мазҳаблар уламолари фикрига киёслаб келтирилиши билан фарқланади. Айни шу услуб туфайли ҳам турли мазҳабга мансуб илму ахллари бу асардан бирдек фойдалана олишади.

Қатор Ислому мамлакатларида “ал-Ҳидоя” ҳозир ҳам мусулмон ҳуқуқининг асосий манбаларидан ҳисобланади. Бундан ташқари, у кўплаб Ислому олий таълимгоҳларида, жумладан, Ислому оламида энг машҳур Қоҳирадаги ал-Азхар университетид¹ ханафия мазҳаби фикҳ илми бўйича асосий қўлланма сифатида ўқитиб келинмоқда. Мазкур асарнинг ўнлаб қўлёзма ва юзлаб босма нусхалари дунёнинг деярли барча мусулмон мамлакатларида, шунингдек, қатор Оврупа мамлакатларида ва АҚШнинг қўлёзма хазиналарида сақланаётгани буюк аждодимиз илмий меросининг нақадар аҳамиятли эканини кўрсатади.

Бурхонуддин ал-Марғинонийнинг машҳур “ал-Ҳидоя” асаридан бир парчани араб тилидан баҳоли қудрат ўзбекчага ўгириб, улуғ аллома руҳини шод этиш мақсадида эътиборингизга хавола қилаётимиз.

Одилжон Қориев,

ЎЗР ФА Шарқшунослик институти
илмий ходими

¹ “ал-Азхар” – мил. 970–972 йилларда Мисрнинг ҳозирги пойтахти Қоҳирада қурилган масжид ва ўқув даргоҳи.

Бурхониддин ал-МАРҒИНОНИЙ

АЛ-ҲИДОЯ

Шерикчилик ҳақидаги китоб

Бисмиллаҳир роҳманир роҳим.

“Шерикчилик жоиздир”, чунки Пайғамбар алайҳиссалом одамларни ўзаро ҳамкорлик қилишга чақирганлар.

“Шерикчилик икки хилдир: мулкий шерикчилик ва шартномавий шерикчилик. Мулкий шерикчилик – икки кишининг уларга мерос қолган ёки у иккиси томонидан сотиб олинган мулк билан шерикчилик қилишидир. Бу ҳолда уларнинг бири иккинчисининг ҳаққида бўлган мулк устидан унинг розилигисиз тасарруф қилиши мумкин эмас. Зеро, томонларнинг ҳар бири ше-

ригининг улушига нисбатан бегона одам ҳукмида ҳисобланади”.

Бундай шерикчилик китобда зикр этилмаган ҳолларда амалга оширилади. Шунингдек, бу мулк томонларга совға тариқасида ёки тортиб олиш йўли билан келиб тушган бўлса ёки томонларнинг мулклари улар беҳабар ва ё хабардор ҳолида бир-бирига аралашиб кетган вазиятда уларнинг улушини муроса йўли билан ажратиб беришнинг имкони бўлмаса, шерикларнинг бири ўз улушини шеригига сотиши мумкин бўлади. Бундан бошқа ҳолатларда шериклардан ҳар қайсиси

ўз улушини хоҳлаган одамига шеригининг розилигини олмасдан сотиши мумкин бўлса-да, аммо шериклик мулк аралашиб кетган ҳолатда, томонлардан бири ўз улушини бегона одамга фақатгина иккинчи шеригининг розилиги билангина сотиши мумкин. Бу икки ҳолат ўртасидаги фарқ “Кифаят ал-мунтахий” да ҳам баён этилган.

“Иккинчи хил – шартномавий шерикчилик эса, таклиф ва қабул шартлари воситасида, яъни, томонлардан бирининг иккинчисига: “Мен сени фалон нарсага фалон хилда шерик қилдим”, деган мурожаатига иккинчи томоннинг: “Мен қабул қилдим”, шаклида жавоб бериши йўли билан амалга оширилади”.

Бу ўринда шарт шуки, шартномавий шерикчилик тузишга асос нарса унинг устидан ваколат олинishi ва берилиши мумкин нарса бўлиши ҳамда ҳар икки томон ҳам бу нарса устидан биргаликда тасарруф қилишлари имкони бўлиши зарур. Шундай ҳолдагина бунақа шерикчиликнинг ҳукмини амалга ошириш мумкин.

“Бундай шерикчиликнинг тўрт хил шакли бор. Биринчиси – томонлар

тенг ваколатга эга бўлган шерикчилик. Шерикчиликнинг бу шаклида томонлар мулкка нисбатан, унинг устидан бўладиган тасарруфга нисбатан ва олинган қарзларга нисбатан тенг масъул бўладилар”.

Чунки бу хилдаги шерикчилик умумий шерикчилик бўлиб, тижорат ишларида ҳар икки томон бир-бирига шерикчиликка алоқадор масалаларда мутлақ кафолатни тенглик асосида ишониб топширади. Чунки модомики томонлар ўртасида барча масалаларда тенглик бўлиши лозим экан, бу тенглик бошдан то охиригача таъминланиши зарур. Жумладан, мол-мулк устидан шерикчилик қилиш шундай шерикчилик қилиниши мумкин бўлган нарсалар устидангина амалга оширилиши мумкин. Шерикчилик қилиниши мумкин бўлмаган нарсалар устидан ҳам бундай муносабатларни ўрнатиш учун уринишларга йўл қўйиб бўлмайди. Шунингдек, тасарруфда ҳам. Чунки томонларнинг бири тасарруф этиш ҳуқуқига эга бўлгани ҳолда иккинчи томонда бундай ҳуқуқнинг бўлмаслиги тенг ҳуқуқчиликнинг бузилишига олиб келади. Худди шундай тартиб қарзларга нисбатан ҳам қўлланилади ва бу ҳақда қуйроқ-да баён этамиз, иншааллоҳ.

Шерикчиликнинг бундай шакли бизда истехсон¹ нуқтаи назаридан рухсат этилади, лекин имом Шофеъий раҳматуллоҳ алайҳининг фикрлари бўйича, киёсда² бундай шерикчиликка рухсат этилмайди. Бу хусусда имом Молик раҳматуллоҳ алайҳининг фикрлари қуйидагича: “Қайси бир фикр афзалроқ эканини билмайман, киёс нуқтаи назаридан бу ҳолат жинси маълум бўлмаган нарса устидан ваколат беришга ўхшайди. Ҳар қандай ҳолатда ҳам жинси маълум бўлмаган нарса устидан кафолат бериш дуруст эмас”. Истехсон нуқтаи назаридан эса, Пайғамбар алайҳиссаломнинг: “Шерикчилик қилинг, у баракот учун катта (нарсаси)дир”,

деган сўзларига асосан одамлар ўзаро шерикчилик қиладилар ва киёснинг ҳукмини тарк этадилар. Бу ерда, музорабада бўлгани каби, ноаниқлик бор албатта”.

“Шерикчилик шартномаси “ал-муфовада” (ўзаро ҳамкорлик) сўзини ишлатиш билан амалга оширилиши лозим”.

Бунинг сабаби кўпларнинг унинг шартлари билан таниш бўлмаганлигидир. Аслида, бу сўзнинг барча маънолари очиб берилиши жоиз, чунки (аввало) унинг маъноси эътиборлидир.

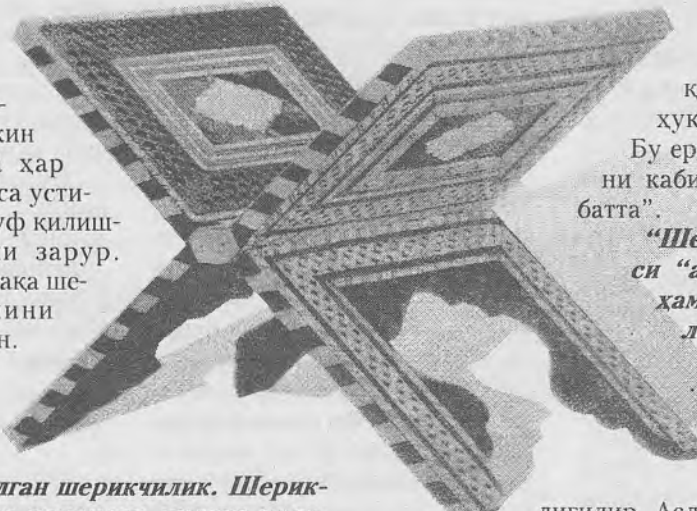
“ (Бундай шерикчилик) тенгликни таъминлаш учун иккита катта ёшдаги эркин мусулмон ёки зиммийлар ўртасида бўлиши мумкин. Томонларнинг бири китобий ва иккинчиси мажусий бўлса ҳам, рухсат этилади”.

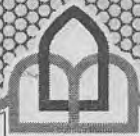
Бизнинг уламоларимизнинг фикрича, “Озод киши билан мамлук (эрки ўз ихтиёрида бўлмаган киши) ва ёш бола билан балоғатга етган киши ўртасида (шерикчилик бўлиши) мумкин эмас”.

Зеро, бу ҳолда тенглик мавжуд эмас, чунки озод, балоғат ёшидаги одам тасарруф этиш ва кафолатлаш ҳуқуқига эга, мамлук эса, бу ҳуқуқларнинг биронтасига ўз хоҳасининг рухсатисиз эга бўла олмайди. Шунингдек, ёш бола ҳам бундай ҳуқуқларга ҳали эга эмас.

“Мусулмон киши ва кофир ўртасида (шерикчилик) мумкин эмас”.

Бу фикр Абу Ханифа ва имом Муҳаммаднинг³ (Аллоҳ уларни раҳмат қилсин) фикрлари. Абу Юсуф⁴ (раҳматуллоҳ алайҳи) эса: “Улар ўрта-

сида ваколат ва кафолат масалаларида тенглик бўлиши мумкин, томонларнинг бириси эга бўлиши мумкин бўлган тасарруф эса, эътиборга олинмаслиги мумкин. Бу ҳолат шерикчилик борасида шофеъийа ва ханафийа мазҳаблари орасидаги фарққа ўхшаб кетади. Ҳар икки мазҳабда ҳам унга рухсат этилгани ҳолда, томонларнинг аниқ номи зикр этилмаган масалалардаги тасарруфи ҳақидаги ўринда фақрланадилар. Зеро, зиммий⁵ шартномада кўрсатилган ижозатга эриша олмайди”, дейдилар. Мазкур икки аллома эса: “У тасарруфда тенг бўла олмайди, чунки, масалан, зиммий (шерикчилик) маблағга ароқ ёки чўчқа сотиб олса бўлаверади, лекин мусулмон (бундай нарсаларни) сотиб олса, тўғри бўлмайди”, дейдилар.

“(Шерикчилик) икки қул ёки иккита балоғат ёшига етмаган бола ва икки мукотаб⁶ ўртасида бўлиши мумкин эмас”. Чунки бу тоифа одамларда кафолат бериш ҳуқуқи йўқ. (Зеро,) мазкур хилдаги шерикчиликда унинг бирон-бир шартнинг бузилиши уни амалга оширишга йўл қўймайди. Лекин “ал-инан” деб аталадиган шерикчилик шаклида бундай шартлар қўйилмайди. Чунки бу хилдаги шерикчиликнинг шартлари йиғилган бўлганлиги учун ҳам “ал-инан шакли” деб аталган. Демак, у хос ёки умумий бўлиши мумкин.

Арабчадан
Одилжон ҚОРИЕВ
таржимаси.

1. **Истеҳсон** — шариат масалаларида қиёсنى татбиқ этишда келиб чиқиши мумкин бўлган ҳулосалардан мусулмонлар жамоаси ва давлати учун манфаатлироқ, яхшироқ ва маъқулроғини танлаш тамойили. (Тарж.)

2. **Қиёс** — асосий манбаларда айнан жавоби бўлмаган ҳуқуқий масалалар хусусида уларни Қуръон ва суннатда бевосита жавоби бўлган масалаларга қиёслаш йўли билан ҳукм чиқариш. (Тарж.)

3. **Имом Мухаммад** — Абу Абдуллоҳ Мухаммад ибн ал-Ҳасан аш-Шайбоний (м. 749—805) фақиҳ олим, Абу Ҳанифанинг шогирди ва издоши, Ироқда туғилган, имом Шофеъийга устозлик қилган. (Тарж.)

4. **Имом Абу Юсуф** — Ёқуб ибн Иброҳим ал-Кўфий ал-Ансорий Абу Юсуф (м. 731—804) фақиҳ олим, Абу Ҳанифанинг шогирди ва сафдоши, Кўфда туғилган. Исломи оламида биринчи бўлиб олий қози лавозимини эгаллаган. (Тарж.)

5. **Зиммий** — мусулмонлар ҳимоясида бўлган одам, бошқа дин вакили. (Тарж.)

6. **Мукотаб** — муайян тўлов эвазига озод қилиниши ҳақида шартнома тузган қул. (Тарж.)

Фозил ЗОХИД

БИР МАРСИЯ ТАРИХИ

Ўзбекистон Фанлар Академияси Шарқшунослик институтининг Ҳамид Сулаймон номидаги кўлёмалар фондида 998-тартиб рақами остида настаълиқ хатида битилган мўъжаз бир китобча сақланади. Унда кўпчиликка маълум бўлмаган хоразмлик шоир Шайдойининг “Таассурот” номли марсияси битилган.

Марсия ёзилишининг мухтасар тарихи куйидагича: “Маълумки, ҳижрий 1295 санада (1873 йили) чор Русияси қўшинлари Хоразмга бостириб кирдилар. Хива хонлиги мустақилликдан маҳрум бўлди, озод халқ кулликка маҳкум этилди, диний ва миллий кадриятларга тажовуз бошланди.

Албатта, мўмин-мусулмон хоразмликлар босқинчлар хуружига лоқайд қараб турмадилар. Тарих ҳақиқатидан шу нарса аёнки, истилочилар қаршиликка дуч келганлар. Хива кўчаларида душманга қарши шиддатли жанглари олиб борилган, ҳатто масжид-мадрасаларда қонлар тўкилган, уламолар, илм толиблари шахидлик мақомини топишган.

Шу воқеаларнинг гувоҳи ва иштирокчиси бўлган шоир Шайдойи қаламини ёвуз душманга найза қиладди. Эрк қўлдан кетган 1873 йилнинг 29 майини мотам куни деб атаган шоир 156 мисрадан иборат марсия ёзади, унда Исломи диёри, авлиёуллоҳ ва алломалар ватани бўлмиш Хоразмнинг таъриф-таъсифи ва уни топтаган қора ниятли бетавфиқларга қаҳр-ғазаб ва нафрат туйғуси ёрқин ифодаланган. Муқаддас тупроқ нопок оёқлар остида қолганидан изтироб чекиш ва тўлғониш, Исломининг, илмнинг, миллатнинг келажаги тўғрисида қайғуриш марсияда алоҳида ўрин олган. Куйидаги мисралар сўзимизнинг далилидир.

Шоир ислоний эътиқодга кўра, юзланган офатни тақдирдан деб билади:

Марсияда мазлум ҳолининг тақдирига ачиниш билан бирга, бу офату балоларга бандаларнинг феъли бузилиши ва залолати, зулм ва адолатсизликнинг кучайиши сабаб бўлди, деган ақида илгари сурилади, кишилар тавба-тазарруга, ботил йўлдан қайтишга даъват қилинади, сийму зарни ғариб-мискин, мусофирдан қизғаниб, золим кофирлар қўлига топширганлар мазаммат этилади.

Шоир Аллоҳ раҳми ва меҳрибон зот эканини айтиб, ватандошларини балога сабр қилишга, мададни фақат Парвардигордан сўрашга чақиради, кофирлар зулмидан, золимлар бошга солган кулфат-ситамлاردан озод бўладиган замон келишига ишонади:

Марсия бадиий жиҳатидан қатъи назар, муайян даражада тарихий қийматга эга экани шубҳасиз. Аллоҳнинг неъматини бўлмиш эрк ва ҳурликни, истиқлол йўли очган динимиз ва маънавий кадриятларимизни ҳимоя қилиш ҳар бир мусулмоннинг бурчидир.

Хоразм

Мубашшир АҲМАД

УЗВИЙ БОҒЛИҚ МАСАЛА

Мисрлик шоир Аҳмад Шавкий “Миллатлар ахлоқи билан миллат бўлади, ахлоқи кетса, миллат ҳам кетади”, деб ёзади шеърларидан бирида. Дарҳақиқат, миллатларнинг юксалиш ва таназзул жараёнини диққат билан кузатсак, бу маънони юзга-юз тўғри топамиз. Қадим ва бугунги миллатлар таназзулига ахлоқ сабаб бўлган ва бўлади. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

“Биз қачон бир диёрни ҳалок қилишни истасак, унинг боёнларига буюриб, улар фикс-фужур қилишгач, у диёр устидан Сўз вожиб-муқаррар бўлур. Бас, биз вайронага айлантирумиз (Исро, 16-оят).

Ахлоқ масаласи жуда муҳим бўлганидан Аллоҳ ўз пайғамбарини шундай ёдлайди: “Албатта, сиз улуг хулқ устидадирсиз” (Қалам, 4-оят).

Расулulloҳ (с.а.в.) пайғамбар қилиб юборилишларининг асосий ғоясини баён этиб: “Дарҳақиқат, мен улуг хулқларни камолга етказиш учун пайғамбар қилиб юборилганман”, деганлар.

Рисолат соҳиби (с.а.в.) имон ва ахлоқ муносабатини лўнда ифодалаб айтадилар: “Ҳаё ва имон йўлдошдир, бири йўқолса, иккинчиси ҳам бўлмайди”.

Ҳар қандай даъват ёки рисолатнинг муваффақият гарови мана шу хулқдир. Сўз билан амалнинг мувофиқлиги, сулук билан фикрнинг уйғунлиги, зоҳир билан ботиннинг бирлигидир. Бу хислатни ўзида мужассам этган Расулulloҳ (с.а.в.) илк мусулмонларда ҳам уни шакллантирдилар. Натижада

мусулмонлар мамлакатлар фатҳидан олдин қалблар мулкини фатҳ қилдилар.

Масихий муаррих Томас Арнолд Хумс аҳолиси тилидан шундай дейди:

“Эй сиз мусулмонлар, сизлар бизга, гарчи динимизда бўлсалар-да, румликлардан яхшидирсизлар. Сизлар бизга вафо қилдингиз, раҳм этдингиз, зулмдан тийилдингиз ва бизни яхши бошқардингиз, улар эса, ишимизга, уй-жойимизга даҳл қилишди”.

Бу юксак натижа Расули акрамнинг (с.а.в.) хулқнинг имонга, ибодатга боғлиқлигини, унинг дунё салоҳи ва охират нажотига асос эканини баён қилиш билан кифояланиб қолмай, имон ва ахлоқ ўзаро боғлиқ ва ажралмас унсурлар эканини онгда, фикрда қарор топтириш учун муттасил қилган иршод, тинимсиз насиҳатларининг маҳсули эди.

Қунлардан бир кун Зоти бобаракот (с.а.в.) асхобларидан сўрадилар: “Йўқсил ким эканини биласизларми?” Улар: “Бизда пулиям, молиям йўқ одамни йўқсил дейилади”, деб жавоб қилишди. Шунда Расулulloҳ (с.а.в.) уларга йўқсилни шундай тушунтирдилар: “Умматимдан йўқсили қиёмат куни намоз, закот ва рўзаси билан келади. Аммо дунёда у бировни сўккан, бошқасига тўхмат қилган, бунинг молини еган, унинг қонини тўккан ва бунисини урган. Шунда бу одамнинг яхшилигидан бунга ҳам, унга ҳам олиб берилади. Хали ушбу қарзлари узилмасдан яхшиликлари тугаб қолса, у мазлумларнинг гуноҳларидан олиниб, ҳалиги одамга

берилади ва шундан сўнг дўзахга ташланади”.

“Йўқсил” ана шу. У дўқонидан минг сўмлик моли бўлса ҳам, зиммасида икки минг сўмлик қарзи бор тожирга ўхшайди.

Хулқ асосларига риоя этмаган “обидлар” тўғрисида Набий (с.а.в.) шундай дейдилар: “Ким уч нарсада бўлса, мунофиқдир, гарчи у намоз ўқиб, рўза тутиб, ҳаж ва умра қилиб, мен мусулмонман деса ҳам: гапирганда ёлғонни деса, ваъдасига хилоф этса ва омонатга хиёнат қилса”.

Ёлғон гапираётган, ғийбатчи, вафосиз, дилозор, бадхулқ “мусулмон”ларни кўрганда бу ҳадислар бод-бод ёдга келаверади.

Франсалик бир олим ўқиш-ўрганиш йўли билан мусулмон бўлди. Исломига ҳавас қилиб, имон келтирди, бу динга кирди. Сўнг Исломи билан шарафланган мамлакатлардаги Исломи ўз кўзи билан кўриш учун Шарққа отланди. Кўрган-кечирганлари эса уни жуда таажжубга солди. Булар кимлар – ажодларига Аллоҳ дунёнинг ярмини фатҳ этиб қўйган мусулмонларми?! Йўғ-э...

У тезда Франсага қайтди. Маҳзун ва мутаассиф ҳолатининг боисини сўрашганида, шундай жавоб қилди: “Амалда эмас, ном ва сўзда мусулмон бўлган анавиларни кўрмасимдан олдин мени мусулмон қилиб қўйгани учун Аллоҳга ҳамд айтаман!”

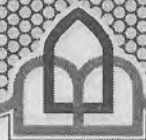
Буюк имомга савол қилинди:

– Бақо ва барҳаётликка, шоншавкати олийликка қайси давлат ҳақли; одил кофирми ёки золим мусулмонми?

Буюк имом тўхтамасдан жавоб қилди:

– Одил кофир...

Расулulloҳнинг (с.а.в.) ахлоқ борасидаги иршодларига бугунликда диққат сустиги кўпгина ижтимоий муаммоларнинг боиси эмасмикан?

Каримуллоҳон ИНОМОВ,
“Тилла Шайх” жомеъ масжиди
имом хатиби

ОҚИБАТИ ОТАШ

Аллоҳ таоло ўз каломида биз мусулмонларга лутфини шундай баён этади:

“Бугун сизларга динингизни комил қилдим, неъматимни бенуқсон, тўқис қилиб бердим ва сизлар учун фақат Исломни дин қилиб танладим”.

Комил ва бенуқсон диндир динимиз. Буни Танғримиз эълон қилиб, бизларни унга ёт ун-сурлар қўшиб қўйишдан огоҳ этаётир.

Қуръони Карим ва суннати набавия таълимотларидан қанча узоклашсак, динимизга ёт нарсаларни шунча фарқлай олмаймиз. Ислом динига ёт бўлган нарсалардан бири бидъатдир. Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом айтадилар:

“Динда янги чиққан нарсалардан сақланинг. Зеро, янги чиққан нарсалар бидъатдир, ҳар бир бидъат эса адашишлиқдир, ҳар адашишлиқ оқибатда оташдадир”.

Ҳадиси шарифда баён қилинганидек, бидъат динимиз мукаммал бўлганидан сўнг пайдо бўлган, ҳақиқатда эса Китоб ва суннатга зид янги нарсалардир. Бинобарин, бидъатчи бидъат ишларини тарк қилмагунча унинг бирор амали Аллоҳ ҳузурини қабул бўлмайди. Пайғамбаримиз шундай дейдилар:

“Аллоҳ таоло бидъат эгасининг рўза, ҳаж, умра, жиҳодини, фарз ва нафл ибодатларини у то бидъатни тарк этиб тавба қилмагунча қабул этмайди”.

Зеро, бидъат ишлар шайтон учун гуноҳ ишлардан суюклироқ ҳисобланади, чунки у бидъат ишлар туфайли динимизни бузишга эришади.

Ана шу сабабларга кўра ҳам бидъатчи билан ҳатто бирга ўтиришни олимларимиз манъ қилганлар.

Чунки, Пайғамбаримиз (а.с.) айтадилар:

“Ким бидъатчини ҳурмат қилса, Исломни бузишга ёрдам берган бўлади”.

Бидъат ишларга келсак, Ражаб ойининг аввалги жума кунини аёлларнинг қабристонга зияратга бориб шамлар ёқиб келишлари, у ерда йиғлашиб ўзларини қийнашлари шулар жумласидандир.

Ҳазрати Пайғамбаримиз (с.а.в.) айтадилар: “Кийимларини йиртиб, юзларини тирнаб, жоҳилият ишларини қилгучи кишилар биздан эмасдир”.

Ражаб ойида ана шундай ишлар қилиш сабрга, гўзал ахлоққа даъват қилган Ислом динига ётдир.

Бугунги кундаги жирканч бидъатлардан яна бири, қабрларни зиёрат қилиш одобини бузиб, ҳатто ширкка мубтало бўлишдир. Қабрларни гир айланиб тавоф қилиб, чироқлар ёқиб, қўйлар сўйиб, эрталабдан кечгача у жойларни ошхонага айлантириш динимизда бўлмаган. Қабрлардан бирор нарса тилаш, мадад сўраш эса айнан ширкдир. Бирон мазорга атаб қўй – жонлик сўйилса, уни емоқлик ҳаромлигини ҳар бир мусулмон билмоғи лозим.

Қабристонга таом, чевати-уйма сомсалар пишириб келиш насоролар одатидир. Жоҳилият замонасида Лот, Уззо, Манот, Хубал исмли санамлардан, яъни, жонсиз тош, ёғочлардан мадад сўрашар, уларнинг остида қурбонликлар сўйишар, ҳатто одамларни ҳам қурбон қилишар эди. Қабрларга бугунги муносабатларимиз жоҳилият давридан ҳеч фарқ қилмай қолмоқда. Азиз-авлиёлар йўлларида садақа қутисини қўйиб хуржунсиз гадойга ўхшаб туришлар бепарволик ва илмсизлик натижаси эмасми? Динимиз бу каби жаҳолатни йўқотиш учун келмаганми? Ҳазрати Умар (р.а.) даврларида бир одам тиламчилик қилиб юрган экан. Ҳазрати Умар унинг қўлида одамлар хайр қилган нарсаларни кўриб: “Бугунги эҳтиёжингдан бошқасини туяга бер, есин, сенга ҳаром”, деб уни тиламчиликдан қайтарган эдилар. Зеро, Исломда меҳнат улуғланади, меҳнат орқали топилган ризку рўзи балиқ гўштидек луқмаи ҳалол саналади.

Динимиз ҳақиқатини баён этишдаги сустлик, бидъатни суннатдан фарқлай олмаслик, баъзи “шайх”лар мазорларни даромад манбаига айлантириб олишлари ҳақиқат умидидагиларнинг беғоналашувларига сабаб эмасми?

Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳали очик даъватга чиқмаган пайтлар эди. У зотга имон келтириш билан мушарраф бўлганлар сони энди ўнгага етиб қолган. Ўша имон билан шарафланганларнинг бири Умар ибн Хаттобнинг синглиси Фотима бинти Хаттоб (р.а.) эди.

Фотима Саид ибн Зайд (р.а.) билан оила қурган ва иккалалари ҳам турмушларини имон нури ила саодатлантиришган эди. (Сиз Саид ибн Зайдни яхши танийсиз. У зот (р.а.) ҳаётлик даврида жаннат билан башоратланган ўн саҳобанинг бирларидир.) Эру хотин бирга-бирга ибодат қилишар, Қуръон ўқишар, ўрганишар эди. Ҳазрати Фотима билан эри Саид Аллоҳ ва Расули (с.а.в.) йўлига фидойи экан, айни пайтда унинг акаси Умар у пайтда Пайғамбарнинг беаёв душмани, ўтакетган жоҳил, қалбини жаҳолат зулмати қоплаган бир кимса эди.

Бутунлай исқанжа ва зулм ичида ҳам, мусулмонларнинг сони кун сайин ортиб бораётганидан бошқа мушриклар қатори ўша биз суйган Умар ҳам таърифсиз қўрқув ва ҳайратда қолди. Макка аҳли нима қилиб бўлса-да, мусулмонларнинг йўлини кесишни ўйларди. Ниҳоят улар, Муҳаммадни (с.а.в.) ўлдирамиз, деган бир тўхтамага келишди. Ўзларича режа тузишди. Умар ҳам уларнинг ичида эди. Ва бу қабохатли ишни шу Умар бўйнига олди. Унинг қувватига, қатъийятига, жасоратига ишонганлар, масала ҳал бўлди, дея олдиндан ҳукм чиқариб қўйишди. Умар ибн Хаттоб дарҳол йўлга тушди. Қўлида қилич. Не ажабки, Аллоҳ таоло унга йўлда қариндоши Нуайм ибн Абдуллоҳни рўбарў қилди...

Умарнинг ниятидан хабардор бўлган Нуайм уни бутунлай ниятидан қайтаролмасе-да, йўлини бошқа тарафга буриб, муддатни узайтиришнинг уддасидан чиқди: синглиси Фотима ва куёви Саиднинг мусулмон бўлганини айтиб, уни қатик ғазаблантирди.

Ҳазрати Хаббобдан Қуръон ўрганишаётган эрхотин Умар келганини билиб муаллимларини ва Мусҳаф саҳифаларини яширишди. Сўнг эшикни очишди. Лекин бироз олдин эшик ортидан эшитилган Қуръон Умарнинг ғазабини янгилаб улгурган эди.

– Мен сизларнинг Муҳаммаднинг динида эканингиздан хабарим бор, – деди ва куёви Саидни калтаклай кетди. Фотима (р.а.) эрини акасининг қўлидан қутқармоқчи бўлганида, ғазабнок қувватли мушт унинг ҳам юзига тушди ва ёриб юборди. Қўзига ўлим кўриниб тургани ҳолда Фотима Умарга бундай деб ҳайқирди:

– Сен аёл кишини уришдан уялмайсанми? Тўғри, биз мусулмон бўлдик. Аллоҳ ва Расулига имон келтирдик. Биз ишонамизки, Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ, Муҳаммад унинг элчисидир. Энди қўлингдан келганини қил!

Фотиманинг бу сўзлари ўзига ўлим ҳукмини чиқариш билан баробар эди. Аммо Аллоҳнинг иродаси ва ҳикматини кўрингки, бу қаҳрамонлик Умарнинг ичига талотум солди. Қонталаш, лекин жасорат балқиб турган юз Умардек бағритош қотилнинг қалбини титратди, унинг тубдан ўзгаришига сабаб бўлди, қилмишига пушаймон этди, қалбини юмшатди.

Орадан бир оз ўтиб, Умар шундай деди:

– Боя сизлардан эшитганларимни менга ҳам беринглар, бир кўрай.

Мусҳафга нисбатан ҳурматда бўлишини талаб қилган ҳолда Фотима (р.а.) жавоб берди:

– Акагинам, сен Аллоҳга шерик тутганинг учун нопоксан. Ҳолбуки, бу Китобга фақат покиза инсонларгина қўл текизади. Тур, олдин таҳорат ол!

Умар ғусл қилди. Кейин унга Қуръондан Тоҳа сурасининг баъзи оятлари ёзилган саҳифаларни беришди. Умар уларни ўқиб, чуқур ўйга толди. Юзида хидоятнинг нурлари жилолана бошлади.

“Бу қандайин шарафли, қандайин лаззатли калом! Бундан-да гўзал, бундан-да ширин сўз бўлиши мумкин эмас!”

Умарнинг юмшаганини кўриб, Ҳазрати Хаббоб ҳам бекинган жойидан чиқди.

Кейин тўртови Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) ҳузур муборакларига боришди. Умар калимаи шаҳодат келтирди ва... энди биз севган Умарга айланди, саодатли ҳаётини бошлади.

Ҳазрати Фотиманинг (р.а.) жасорати Ҳазрати Умар ибн Хаттоб (р.а.) каби бир зотнинг исломиёт билан шарафланишига сабаб бўлди. Зеро, Умарнинг умри охиригача қилган яхшиликлари ҳеч бир қамаймасдан Фотима бинти Хаттобнинг ҳам дафтарига ёзиқликдир.

Фотима (р.а.) эри билан бирга Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилди. Умарнинг сўнигига қадар фазилатли яшади. Акасининг халифа бўлганини, адолатли идора қилганини кўриш саодатига муяссар бўлди. Ва унинг даврида Аллоҳ даргоҳи сари рихлат этди.

Аллоҳ барчаларидан рози бўлсин. Омин.

“*Sahabalar ansiklopedisi*” (Саҳобалар қомуси) асосида тайёрланди.

Болалигимдан Шарқ мумтоз адабиётини севиб ўқийман. Унда, маълумки, асосан исломий маънолар, ривоятлар, хикматлар бор. Айни шу жиҳати билан менга сеҳрли туюлар, луғатлардан рухоний сўзларнинг маъноларини истаб топар эдим. Биз дин тақиқланган вақтда ақлимизни таниган авлодмиз, у даврларда ҳеч ким Ислом динининг туб моҳиятини тўлиқ тушунтириб бермасди.

Баъзи одамларда диний тарбия фақат нариги дунёни ўйлашга, тоат-ибодатгагина чорлайди,

такомиллаштириш учун юборилганман”, дейдилар. Мустақил давлатимиз сиёсатининг бош масаласи ҳам маънавиятли ва маърифатли, юксак инсоний фазилатли комил инсонни тарбиялашдан иборатдир. Демак, бундан ўн тўрт аср муқаддам туширилган Қуръони Карим шу бугун учун ҳам лаббай деб жавоб бериб турибди.

Дарҳақиқат, шариат харом қилган ўғрилиқ, ёлғончилик, пора, наша, зино, одам ўлдириш каби ишлар жамият тараққиётига ҳам мутлақо зиддир.

ялқовлик ва лоқайдликка айланганини, Исломдаги олижаноблик, Ҳақ учун фидокорлик эса, тор маънодаги тарафкашликка, енгил ҳаётга интилишга айланганини кўрдим”, дейди. Дарҳақиқат, биз Исломни ҳаётимизга тўғри татбиқ эта олмаяпмиз. Мисол учун, ҳадисда: “Бешиқдан то қабргача илм изланг”, дейилган. Умрида битта китобни ўқимай дунёдан ўтиб кетган мусулмонлар қанча?! Айрим оилаларда китоб, газета, журнал мутлақо ўқилмайди. Ўрис ва бошқа миллат вакилларининг

ИСЛОМИЙ ТАРБИЯГА МУҲТОЖЛИК

тараққиётга зид, деган тушунча юради. Аслида, дин кишини пок ва ҳалол турмуш тарзига, ҳаётга теран кўз билан қарашга, ҳар бир нарса-ҳодисанинг моҳиятини англашга, хартомонлама етук инсон бўлишга даъват этади. “Ислом маънавият машъали”, деб бежиз айтилмаган.

Исломий тарбия одамни ўзини англашга, ёмонликлардан тийилишга, қилган ишларимизни ҳеч ким кўрмагани билан Яратувчи Холик кўриб турибди, деган кўркув ҳисси билан яшашга ўргатади. “Диний тарбиядан, билимдан, руҳиятдан хабари йўқ одамнинг орзулари майдалашади, қалбини моддий нарсаларга сажда қилиш, ўтмишни унутиш, келажакни ўйламаслик, фақат ҳозирги ҳузур-ҳаловатни кўзлаб кун кечириш сингари иллатлар эгаллайди” (Абдуқаҳор Иброҳимов, Нарзулла Жўраев, Хайридин Султонов, “Ватан туйғуси” китоби).

Ҳазрати Пайғамбаримиз (с.а.в.): “Мен гўзал ахлоқни

Мисол учун, бир куни телевизорда наша ҳақида кўрсатув бўлди, унда битта нашаванд учун элликта одам овора экани айтилди: суд, тергов, прокуратура, милиса, дўхтир, қамок ходимлари ва хоказо. Демак, юқорида саналган иллатлар қанча қамайса, уларнинг ислоҳига сарфланаётган маблағлар давлатимиз равнаки йўлида сарф этилади.

Наша, арок касофати туфайли майиб-мажруҳ туғилган болаларни кейин милёнлар сарфлаб ҳам соғлом, баркамол қилиб бўлмайди.

Австриялик машҳур сиёсатчи, журналист, ёзувчи Асад Вайс:

“Менинг Ислом таълимотидаги бениҳоя кенг доирани ўрганишим жараёнида мусулмонларнинг бу таълимотдан узоқлашаётганликларидан, уни ҳаётларига татбиқ қилмаётганликларидан хайрат ва таажжубим орта борди. Исломдаги фаоллик, ҳаётсеварлик мусулмонлар орасида

уйига кирсак, жавонида албатта китоблар бўлади. Бизнинг кўп оилаларимизда йигирматадан кўрпани сичқон тешиб, зах босиб ётса ётади, аммо токчаларимизда битта китоб бўлмайди. Кўпчилик тенгдошларим билан суҳбатлашсам: “Китоб ўқисам, юрагим сиқилади”, дейишади.

Яна ҳадисларда бадгумонлик, чақимчилик каби иллатлар қаттиқ қораланган. Бир қараганда арзимасдек туюлган бу иллатлар не-не улуғ инсонларимиз ҳалокатига сабаб бўлди. Эл-юрт манфаатини ўйлайдиган юксак фикрли ватандошларимиз 30-40-йилларда ичикоралик, кўролмаслик, чақимчиликлар туфайли отилиб, сургун ва қувинга учрагани ҳаммага аён.

Демак, исломий тарбия шахсий ҳаётимизда ҳам, жамият тараққиётида ҳам ниҳоятда муҳимдир.

Тоҳирахон БУРҲОНИДДИНОВА,
Андижон шаҳри, 4-кичик даҳа

ЖАҲОН ДИНЛАРИ ТИНЧЛИК МАДАНИЯТИ ЙЎЛИДА

↳ (Бошланishi 1-бетда)

Агар биз ҳар биримиз ўзимиз мансуб бўлган диннинг моҳиятига чуқурроқ кириб борсак, ўзаро ихтилофларга асос йўқлиги, дунё динларининг илдири битта экани аён бўлади. Шу боис ҳамжиҳат бўлайлик, бир-биримизни тушунишга, бир ота-она фарзандлари каби биродар бўлиб яшашга интилайлик! Аслан ҳам шундай, биз отамиз Одам билан момомиз Хавонинг фарзандларимиз!

Амриқо Ислон жамияти президенти Шайх Қабон ҳазратлари:

— ...Биз турли динлар вакиллари йиғилдик бу заминда, аммо, кўриниб турибдики, барчамизнинг ташвишимиз битта, дардимиз битта. Ҳеч ким уруш-жанжални истамайди. Одам бўлиб туғилган эканмиз, шу юксак шарафга муносиб бўлишга интилишимиз керак. Зеро, одам боласи махлуқотлар орасида энг азизу муқаррамидир... Йўлларимиз турлича, аммо охир-оқибат борар манзилимиз битта — Аллоҳнинг даргоҳидир!

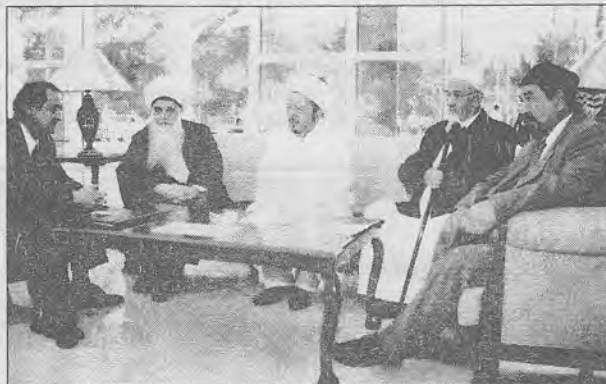
Италиялик меҳмон, ЮНЕСКО вакили Лоренсо Франа жаноблари:

— ...Мен католикман. Аммо менинг диним ҳеч қачон бошқа диндаги ҳамжинсимга, масалан, муслмонга ёки мусовийга рақобатда бўлишимга изн бермайди. Аксинча, эрта Яратганинг ҳузурда яхши-ёмон ишларим юзасидан сўроққа тортилишим ҳақида огоҳлантиради. Ва яна, бошқа диндагилар билан хилофатда бўлишни, уларни камситишни, ҳақоратлашни қоралайди.

Япониялик меҳмон Жунсеи Теравава:

— ...Бизда ҳам турли динлар мавжуд, аксария-

тининг моҳият-мавзуи билан танишман. Мен, масалан, будда вакили бўлсам, буддачи билан Ислон кишиси ўртасида фарқни кўпроқ ташки жихатдан кўраман. Тағзаминида динларимиз биздан фақат битта нарсани талаб қилади — ҳақиқий инсонликни! Ҳақиқий инсонлик эса, ҳаётини эзгулик асосига

қуриш, яхшилик, меҳр-саховат, яратувчилик, покизалик каби улғу фазилатларда намоён бўлади...

Тошкентда бошланган анжуман Самарқанду Бухорода давом этди. Меҳмонлар пойтахтимиздаги турли зиёратгоҳларни, Самарқанддаги, Бухородаги осори атиқаларни ҳайрат билан, меҳру муҳаббат

билан қузатар эканлар, мана шундай қутлғу замин фарзандлари тимсолида, эндигина ўз мустакил ҳаётини бошлаган бир халқ сиймосида ўзларига муносиб бир маслақдош, тинчликсевар, эрксевар чин эътикодли дўст тонганликлари шубҳасиздир... Зеро, бу нарса уларнинг нафақат гап-сўзларидан, балки уларнинг эзгулик барқ уриб турган, хавасу ҳайрат балкиб турган юз-кўзларидан ҳам сезилиб турарди.

Орзиқул ЭРГАШ,
Махсус "Ҳидоят" учун

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Абдурашид қори Баҳромов нутқи

Муҳтарам раис жаноблари!
Ҳурматли анжуман иштирокчилари ва азиз меҳмонлар!

Бугунги шундай улуғ ва унутилмас кунда қадимий ва ҳамиша навқирон Тошкент шаҳрида бир қанча давлат ва жамоатчилик вакиллари, диншунос олимлар билан бу ерда жам бўлиб турибмиз. Мен Ўзбекистон мусулмонлари идораси ва шахсан ўз номимдан анжуман иштирокчиларига: «Серқуёш Ўзбекистонга хуш келибсиз!» дейман.

Аллоҳ таолодан бу улуғ Халқаро илмий-амалий анжуман ишига каттадан-катта муваффақият сўрайман.

Азиз меҳмонлар, бугунги катта тантана бизлар учун Яратган Парвардигорнинг улуғ неъматларидандир. Чунки бундай анжуманлар бизга дунё халқлари тинчлиги ва осойишталиги, равнақи ва тараққиёти йўлидаги фикрларни, муаммо ва ютуқларни баён этиш, ўзаро тажриба алмашиш ва ҳамкорлик қилиш имкониятини беради. Маълумингизким, яқинда Нью-Йорк шаҳрида Бирлашган Миллатлар ташкилотининг биносида жаҳон динлари раҳбарлари ва вакиллари тинчлик масалаларига бағишланган йиғини бўлиб ўтди. Мазкур анжуманда дин дунёдаги тинчлик ва осойишталикнинг асосий гарови эканлиги қайд этилди. Бугунги йиғилишимиз ҳам БМТдаги йиғин ишининг ўзига хос бир давоми сифатида бўлиб, бундай тадбирлар, иншааллоҳ, қурраимиз тинч-осойишта, фарзандларимиз бахтли бўлишлари йўлида самарасини беради.

Ҳозирги кундаги инсоният ҳаётига таҳдид солаётган хавф-хатарлар қаторига айирмачилик ва диний ғояларни байроқ қилиб олаётган халқаро терроризм кириб келаётганига ҳеч кимда шубҳа қолмади. Ўз-ўзидан англашиладики, терроризм балосининг олдини олишда диний экстремизм, фанатизм ва гум-

роҳлик иллатларига қарши кураш муҳим рўл ўйнаши керак. Бу ўринда жаҳондаги динларнинг асл моҳияти тинчлик эканини, Ер сайёраси барчамизнинг умумий уйимиз эканини англаш ва бошқаларга ҳам англаштириш биз каби дин пешволари ва уламоларнинг асосий бурчимиз эканини таъкидламоқ лозим.

Мен Ислом динининг вакили сифатида унинг нуқтаи назаридан динлар, халқлар ва жамоалар ўрасидаги тинчлик, инсониятнинг тараққиёти масалаларига қандай ёндашилади, деган масалага тўхталмоқчиман.

Ислом халқлар орасидаги тинчлик ва дўстлик масаласига кенг ўрин ажратган. Одамни эса, Аллоҳ эъозлаган махлуқ сифатида биринчи ўринга қўйган. Қуръони Каримда айтилишича: “Дарҳақиқат, биз одам боласини азиз-мукаррам қилдик ва уларни қуруқлик ва денгизга чиқариб қўйдик. Уларга ҳалол-пок нарсалардан ризқу рўз

бердик ва уларни Ўзимиз яратган жуда қўп жонзотлардан афзал — устун қилиб қўйдик” (Ал-Исро, 70). Бундай инсонпарварлик одамга жамият олдида қатор бурч ва вазифаларни юклайди. Шундай қилиб, Пайғамбар алайҳиссалом таъкидлашларича, мусулмон ўз бурчини, ҳаттоки бошқа дин вакиллари олдида ҳам бажариши лозим. У ўз оиласи олдидаги вазифаларини бажариши, аҳдномалар шартларига амал қилиши, ўз сўзида туриши, одамлар ишончини, уларнинг динидан қатъи назар, оқлаши лозим.

Ислом ер юзида ўзини Аллоҳнинг вакили деб ёлгон даъволар қилиб юрган кишиларни асло кечирмайди. Ҳеч қандай шахс ёки гуруҳ ўзини ягона тўғри йўлдан борувчи деб ҳисоблашга ҳаққи йўқ. Исломда адолат, шўро (демократия),

ҳамкорлик каби умумий сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тамойиллар борки, уларни турли ижтимоий тузумларда замонни ва географик омилларни ҳисобга олган ҳолда қўллаш мумкин. Бундан ташқари мусулмонлар бўйсунуши керак бўлган умумий қонун-қоидалар бор. Масалан, бошқаларга зарар етказишдан, ёмонлик билан жавоб беришдан, раҳмсизлик қилишдан қайтарилади.

Ислом бошқа динга эътиқод қилувчилар билан ҳамкорлик қилишни тақиқламайди. Қуръонда аниқ-равшан қилиб айтиб қўйилган: “Аллоҳ сизларни динларингиз тўғрисида сизлар билан урушмаган ва сизларни ўз диёрингиздан ҳайдаб чиқармаган кимсалардан — уларга яхшилик қилишингиздан ва уларга адолатли бўлишингиздан қайтармас. Албатта, Аллоҳ адо-

лат қилувчиларни севар” (Мумтаҳина, 8).

Ислом таълимоти соғлом мусулмон жамиятидан ажратиб бўлмайдиган, бир-бирини тўлдириб турувчи онглилик ва тенгликни ўзида мужассам қилган.

Турли миллат ва конфессия вакиллари ўртасидаги тенглик Ўзбекистон Республикаси Конституцияси томонидан белгилаб қўйилган. Жумладан, унинг 17-моддасида шундай дейилади: “Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи,

миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар”.

Бугунги кунда Ўзбекистонда ўн бешдан ортиқ дин вакилларининг ҳеч қандай тўсиқларсиз ўз динларига эътиқод қилишлари учун барча шароит яратилган. Республикадаги диний ташкилотлар мустақил ҳуқуқий шахс сифатида ер майдони ва уй-жойга эга бўлишлари, диний адабиётларни нашр этишлари, диний мутахассислар тайёрлашлари, турли тадбирлар ўтказишлари, муқаддас жойларга зиёратлар ташкил этишлари мумкин. Жумладан, йилдан-йилга муқаддас қадамжолар ҳисобланмиш Макка, Мадина, Қуддус ва бошқа шаҳарларга зиёрат қилувчиларнинг сони ортиб бормоқда.

Мустақиллик йилларида республикада қатор халқаро диний анжуманлар ўтказилди. Жумладан, 1995 йилда “Бир само остида” халқаро мусулмон-христиан йиғини ўтказилди.

Ўзбекистон республикаси Президенти жаноб Ислом Каримов “Ўзбекистон XXI бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” китобида диннинг жамиятда тутган ўрни ҳақида шундай дейди:

“Биз диннинг бундан буён ҳам аҳолини олий руҳий, ахлоқий ва маънавий қадриятлардан, тарихий ва маданий меросдан баҳраманд қилиши тарафдоримиз. Лекин биз ҳеч қачон диний давлатлар ҳокимият учун курашга, сиёсат, иқтисодиёт ва қонуншуносликка аралашуш учун байроқ бўлишига йўл қўймаймиз. Чунки бу ҳолни давлатимизнинг хавфсизлиги, барқарорлиги учун жиддий хавф-хатар деб ҳисоблаймиз”.

Фурсатдан фойдаланиб, мен жаҳондаги барча давлат бошлиқларини, сиёсий, диний арбобларни турли миллат ва дин вакиллари ўртасида тинчликни мутаҳкамлашга қўлларидан келган барча имкониятларни ишга солишга чақираман.

Ўзгал ва серқуёш юртимиз, жонажон Ўзбекистон тупроғига ташрифингиз учун яна бир бор миннатдорлик билдирмоқчиман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

* Нутқ айрим жузъий қисқартишлар билан эълон этилди. Таҳририят.

Мухаммад ибн Мункадир ҳикоя қилади: “Расулulloҳнинг (с.а.в.) масжидларида менинг устуним бор эди. Кечалари унинг олдида намоз ўқирдим, кейин суяниб ўтирардим. Бир йили Мадина аҳли ёмғирсиз қолди. Шунда улар Аллоҳдан ёмғир сўраб (далага) чиқишди. Лекин ёмғир ёлмади. Ўша кечаси мен Масжиди Набавийда (с.а.в.) охирги – хуфтон намозини ўқиб бўлиб, устунимга суяниб ўтирган эдим. Бир пайт эгнига қўйлақ кийган, яна бошқа бир қўйлақни бўйнига ташлаб олган қоп-қора одам кириб келди. Менинг устунимнинг олд томонига ўтиб икки ракат намоз ўқиди-да, ўтирди. Сўнг деди: “Эй Раббим, пайғамбаринг ҳарамдагилар ёмғир сўрашди, лекин ёмғир бермадинг. Мен Сендан ўтинаман, уларни суғор”.

Жинни бўлса керак, деб ўйладим. Аммо у дуодан қўлини қўймасдан туриб, осмонда момақалдироқ овози эшитилди. Ёмғир келаётган эди. Уйга қайтмоқчи бўлдим.

Ёмғир овози эшитилгач, ўша одам Аллоҳга ҳамдлар айтди. Шундай айтдики, умримда унақасини эшитмаганман. Кейин: “Мен кимманки дуойимни ижобат қилдинг. Лекин мен Сенга ҳамд айтиш билан, қудратинг билан паноҳ сўрадим”, деди. Сўнгра намоз ўқий бошлади. Қиёмда узо-оқ турди. Субҳ яқинлашганини сезгач, сажда қилди ва витр ўқиди. Сўнгра бомдоднинг икки ракат суннатини адо қилди. Кейин фарзига жамоатга қўшилди. Мен ҳам қўшилдим.

Имом салом бергач, ўрнидан турди. Орқасидан мен ҳам турдим. Масжиднинг эшигига етгач, кийимини ёпиниб ташқарига чиқди ва ёмғирга “шўнғиди”.

САЛАФЛАР ШУҲРАТНИ ЁМОН КЎРИШГАН

Ортидан кийимимни қўтариб чиқдим, тезда сув бўлиб кетдим ва унинг қаёққа кетганини билмай қолдим.

Иккинчи кечаси яна Расулulloҳнинг (с.а.в.) масжидларида хуфтонни ўқиб бўлиб, устунга суяниб ўтирган эдим, халиги киши келди. Намоз ўқий бошлади. Қиёмда узоқ турди. Тонг яқинлашгач, сажда қилди. Кейин витр ўқиди. Сўнг бомдоднинг суннатини адо қилди. Фарзга иқомат айтилгач, жамоатга қўшилди, мен ҳам қўшилдим.

Имом салом бергач, масжиддан чиқди. Орқасидан эргашдим. Кетаверди, боравердим. Охири қайси ховлига кирганини аниқлаб, сўнг масжидга қайтдим. Қуёш сал қўтарилгач, намоз ўқиб, ташқари чиқдим ва ўша ховлига бордим. У этикдўз экан. Мени қўриб, таниди ва: “Абу Абдуллоҳ, хуш келибсиз. Хизмат борми? Маҳси тикиб берайми?” деб сўради. “Ўтган кеча ёнимда ўтирган сен эмасми-

динг?” дедим мен. Унинг юзи ўзгарди. Ҳазаби келди. “Бу билан сизнинг нима ишингиз бор?” деди. Дарҳол унинг олдидан чиқдим.

Учинчи кечада яна намозни ўқиб устунга суянганча уни кутдим. Лекин келмади. “Инна лиллаҳи, нима қилиб қўйдим?!” дедим. Қуёш чикқунча масжидда ўтирдим. Кейин чиқиб ўша ховлига бордим. У турган уйнинг эшиги очик, ичида ҳеч нарса йўқ эди. Ховлидагилар менадан: “Кеча ораларингдан нима гап ўтди?” деб сўрашди. “Унга нима бўлди?” дедим. “Сиз кетганингиздан кейин кийимини ёйиб, тери, андоза-қолипларини солди-да, чиқиб кетди. Қаёққа кетди, билмадик?” дейишди.

Билганим Мадина ховлиларининг ҳаммасига кириб чиқдим, лекин уни топмадим. Аллоҳ раҳмат қилсин”.

“Салафлар хулқи”
китобидан

Ислонинг Вэтнамга кириб келиши малай халқига қондош бўлган тям халқи ва уларнинг ҳозирги Жанубий Вэтнам ҳудудида XIX асрга қадар ҳукм сурган Тийампа давлати тарихи билан чамбарчас боғлиқ. Тарихчилар ёзишича, милодий 960-1279 йилларда ҳукм сурган Сун давлатида ҳам тийамларнинг маълум қисми Исломга кирган эди. XIII – XIV асрларга келиб эса, тийампа халқининг аксарияти мусулмонлардан иборат бўлди.

Франсуз олими Эмоне (XIX аср охири) Ислом Тямпа давлатига бун-

дан ҳам олдинроқ, яъни, VIII – IX асрларда кириб келганини ёзади. Унинг фикрича, араб денгизчилари, илми, диндор кишилар ўша даврларда ёқ ҳозирги Малайзия, Ҳиндихитой соҳиллари га жуда кўп сузиб келишар, ҳатто Хитой сарҳадла-

Вэтнам Ҳиндихитой ярим оролида, жануби-шарқий Осиёнинг марказида жойлашган мамлакат. Шимолда Хитой, ғарбда Лаос ва Камбожа билан чегарадош, шарқ ва жануб томондан эса Шарқий денгиз билан ўраб олинган. Қуруқликдаги умумий майдони 330 минг кв.км. Денгиз соҳиллари узунлиги 3 минг км.

Кўпмиллатли Вэтнам халқи 4 минг йиллик шонли тарихга эга.

1945 йил иккинчи сентябр куни ўз мустақиллигини қўлга киритган Вэтнам Демократик Республикаси халқи дастлаб 9 йил, сўнгра яна 21 йил давомида агрессив кучларга қарши муросасиз жанг қилишга мажбур бўлди. 1975 йил 30 апрелда 30 йиллик шафқатсиз урушга чек қўйилди. 1976 йилда эса Шимолий ва Жанубий Вэтнам бирлашиб, Вэтнам Сотсиалистик Республикаси барпо этилгани эълон қилинди.

Нгуен КУОК БАО,
Вэтнам Сотсиалистик
Республикасининг
Ўзбекистондаги фавкуллда
ва мухтор элчиси

пайтда ота-боболари бутпараст ўтган вэтлар ҳам Исломни қабул қилишмоқда. Жумладан, Лонган ўлкаси мусулмонлар жа-

ЖАНУБ ДЕНГИЗ

ригача етиб боришар эди. Уларнинг кемалари Тийампа бандаргоҳларида тўхтар эди. Асримизнинг 30 – 40-йилларида Пандуранг (ҳозирги Фанранг) туманида олиб борилган қадимшунослик қазिशмалари бу фикрни исботлади.

Бугун Вэтнамнинг Ҳошимин шаҳридаги мусулмонлар жамоаси 5000 кишидан ортади. Уларнинг кўпини (3600 нафари) тийамлар ташкил этади. Ҳошимин шаҳрида тўққизта масжид ва учта сурао (намозхона) мавжуд. Бир неча сурао 1985 – 1995 йиллар орасида қайта қурилиб, масжидга айлантирилди. Бундан ташқари, Жанубий Вэтнамнинг бир қанча туманларида 30 мингдан ортиқ мусулмон-тийамлар яшайди.

1996 йилда Марказий Вэтнамда тўртта масжид бор эди. Кейинги

моаси вэтлардан иборат. У ердаги биринчи масжид Марказий Вэтнамдагидан ҳам анча олдин – 1957 йили қурилган.

1975 йилга қадар мусулмонлар бошқарув идораси вазифасини 1959 йилда ташкил этилган Вэтнам тийам мусулмонлар уюшмаси бажариб келарди. Унинг ўн бир тармоғи бўлиб, учта йирик тармоқ Сайгон шаҳрида 10 мингдан ортиқ мусулмонларни бирлаштирган. Шунингдек, жануби-ғарбий вилоят – Тийаудокдаги бешта тармоққа 12 минг нафар мусулмон аъзо бўлган. Аини чоқда, Индонезия, Малайзия ва Ҳиндис-тондан келган мусулмонлар ташкилотлари ҳам фаолият кўрсатади.

Уюшма диний ва бошқа ижтимоий йўналишларда қатта ишларни амалга оширди. Жумладан, тур-

1986 йилдан эътиборан ВСР жамият иқтисодий ҳаётини демократиялаш, давлат томонидан бошқариладиган бозор муносабатларига ўтиш, фаровон, адолатли жамият қуриш йўлидан бормоқда. Мамдакатда таълим ва кадрлар тайёрлашга катта эътибор берилди. Ҳозир Вятнамда 24 минг умумтаълим мактаблари, 110 та давлат олий ўқув юртлари ишлаб турибди.

Вятнам дунёдаги 167 давлат билан дипломатик, 154 та мамлакат ва кўплаб халқаро ташкилотлар билан савдо-иқтисодий алоқалар ўрнатган. ВСР мустақил Ўзбекистон Республикаси билан ҳам тинч-тотувлик, дўстлик, ҳар томонлама ҳамкорлик муносабатларини янада кенг йўлга қўйишга интилоқда. Хуллас, ҳозирги кунда Вятнам янгича шароитлар ва янги имкониятлар билан улкан янгиланишлар жараёнини қатъий давом эттираётир.

ли маросимлар ўтказиш, масжидлар қуриш, мусулмонларни муборақ ҳаж сафарига жўнатиш, Куала-Лумпурда ўтадиган халқаро кўрик-танловларда қатнашувчи қориларни танлаш, тайёрлаш каби ишлар намунали ташкил этилди. Уюшма мухтожларга ёрдам уюштиради, Сайгон ва унинг атрофларида мусулмонлар қабристонларини барпо этиш ишларида қатнашади.

1975 йилда мамлакат бирлашга-

сулмон Маккага бориб, ҳаж амалларини ўтаб қайтган эди.

Таъкидлаш жоизки, мамлакатда янгиланиш сиёсати юритилаётгани боис, шунингдек, Вятнам АСЕАНга аъзо бўлганидан сўнг мусулмонлар жамоаси Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари ва бошқа қатор хорижий Ислом

ташкилотлари: Ислом дунёси Лигаси, Бутунжаҳон Ислом тараққиёт банки, Малайзиядаги Ислом маркази, Ислом университети, Таиланддаги "Яла" Ислом уюшмаси билан алоқалар ўрнатиш имкониятига эга бўлди. Улар диний адабиётлар жўнатиш, толибларнинг Малайзия ва Индонезияда ўқишлари учун маблағ ажратиш, мусулмонларнинг Маккага ҳаж сафарини молиялаш

сулмон-тийамлардан бор-йўғи ўттиз нафар талаба олий ўқув юртларига кириб ўқиган холос. Жануби-ғарбий вилоят Анзийангда эса тўққиз нафар одам ўрта-техник, фақат бир кишигина олий маълумотга эга эди. Кўпларнинг араб ёзуви асосида тийамча ўқиш ва ёзишни етарли даражада эгаллаб олмаётгани аҳволини янада мураккаблаштиради. Китоб нашр этадиган босмаҳоналар йўқ, бинобарин, диний адабиётлар тахчиллиги яққол сезилиб туради.

Умид қиламизки, энг аввало, таълим соҳасидаги ишлар, шунингдек, давлат назоратининг оқилона йўлга қўйилиши билан Вятнам тийамлари учун ҳам, уларнинг анъанавий дини бўлмиш

ЛАРИ БАҒРИДА

нидан сўнг бошқа исломий ташкилотлар қатори Вятнам тийам мусулмонлар уюшмаси ҳам тарқатилди. 1988 йилга келиб, шаҳар Мусулмонлар бошқаруви муваққат кўмитаси ташкил этилди. Бу идора турли халқаро исломий ташкилотлар ажратган маблағларни масжидлар ўртасида тақсимлаш, шунингдек, шаҳар маъмурияти билан ҳамкорлик ишларини амалга ошира бошлади.

1992 йилда Хошимин шаҳри мусулмонлар жамоаси вакиллари кўмитаси ва Диний маслаҳат кўмитаси расмий рўйхатга олинди.

1995 йил Вятнам Сотсиалистик Республикасидан ҳам бир гуруҳ мусулмонлар (егти киши) илк марта муборақ ҳаж сафарида бўлишди. Ҳолбуки, 1967 йили Жанубий Вятнамдан саккиз киши, 1969 йили эса бир юз тўқсон уч нафар му-

билан вятнамликларга катта ёрдам кўрсатишмоқда. Масалан, Ислом тараққиёт банки ҳисобидан 1994 йили тўрт нафар тийам талабаси Малайзияга, 1996 йили эса беш нафар талаба Индонезияга таълим олиш учун юборилган.

Ҳозирги даврда таълим масалалари вятнамлик диндошларимиз учун долзарб муаммо ҳисобланади. 1993 – 1994 йиллар мобайнида му-

Исломнинг равнақи учун яхши имкониятлар очилади.

«Мусулмане» журналидан олинди. Москва, 1999 й.

Уста ОЛИМ

Ислом илм динидир. У хар бир мўминни илмнинг юксак чўққисига чорлайди. Ва бу чўққига етган мўминни “мухта-хид” унвони билан шарафлайди.

Мужтаҳидлик унвони Расуллуллох (с.а.в.) суҳбатларига мушарраф бўлган хар бир мўминга насиб этди. Зеро, Расули Акрамнинг суҳбатлари шундай тарёқ эдики, ундан бир лаҳза баҳра топган инсон камолотнинг юлдузига айланар ва илмга том маънода фарқ бўлар эди.

Саҳобалардан сўнг кўплаб тобеъинлар ва табаъа тобеъинлар мужтаҳидлик мақомига етдилар. Имоми Аъзам Абу Ханифа ибн Собит, Молик ибн Анас, Суфёни Саврий, Ибн Абу Лайло Муҳаммад ибн Абдурахмон, Абдурахмон Авзоъий, Муҳаммад ибн Идрис Шофеъий, Аҳмад ибн Ханбал, Довуд ибн Али Асфихоний каби зотлар (уларга Аллох таолонинг раҳмати бўлсин) шулар жумласидан дирлар.

Мужтаҳиднинг вазифаси ўз ижтиҳодига биноан амал қилиш ва мужтаҳидлик мақомига етмаганларга йўл кўрсатишдир. Бу фикр Имом Байхақий ибн Аббосдан ривоят қилганлари Расули Акрамнинг (с.а.в.) ҳадиси шарифларида шундай акс этади: “Китобуллоҳда сизларга нима келган бўлса, унга амал қилиш барчангизга лозим. Уни тарк қилишга ҳеч кимга узр йўқ. Китобуллоҳда бўлмаган ҳолатларда менинг суннатим амалдадир. Агар (бирор ҳолатда) мендан суннат содир бўлмаган бўлса, асҳобим сўзлари юритилади, зеро, асҳобим осмон юлдузлари кабидирлар, уларнинг қай бирига эргашсангиз ҳам, тўғри йўлни топасиз. Асҳобим ихтилофи сизларга марҳаматдир”.

Хорун ар-Рашид мужтаҳидлик мақоми соҳиби Молик ибн

ОЛИМ ДАРАЖАСИНИ БИЛСИН

Анасга: “Ё Або Абдуллох, китобларингизни Ислом оламига тарқатиб, барчани улар асосида амал қилишга буюрсак”, деганида, у муборак зот: “Эй амирал мўминин! Уламоларнинг ихтилофи Аллох таолодан бу умматга марҳаматдир. Барча ўз наздида тўғри бўлганига амал қилади, ҳамма Аллох таолонинг розилигини истайди”, деб жавоб бердилар ва мужтаҳидларнинг мавқеини баён этдилар.

Динимизда мужтаҳидлик мақомига етган мўмин ўз илмий хулосаси ва фикри билан амал қилиши белгилангани учун ҳам Имоми Аъзам (р.а.) бу юксак мақомга эришган Имом Муҳаммад Шайбоний, Абу Юсуф ва Имом Зуфар каби шогирдларига (ҳаммаларини Аллох раҳматига олсин) мустақил ижтиҳодларига асосан амал қилишни буюрдилар.

Мужтаҳидликнинг бу даражаси соҳиби нафс табиати олими, соғлом зехнли, кучли фикрли, тасарруфи ва истинботи саҳих, сергак, усул-далиллари ва шартларини билиши билан бирга, ҳадис ровийларидан мақбул ва мардудларини ажрата олиши керак. Шунингдек, саҳобий ва тобеъинларнинг ҳамда бошқа мужтаҳидларнинг сўзларидан ва қоидаларидан воқиф бўлмоғи ҳам лозим.

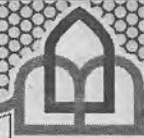
Шуни таъкидлаб ўтиш керакки, мужтаҳидларнинг турлича фикрлашлари фаръий масалалардагина, холос. Дин асосида, ақидада улар бир мазҳаб ва эътиқоддадирлар. Зеро, юқорида зикр этилган “ихтилоф” сўзи бир мақсадга айри-айри йўллар

билан келиш ва бир нуқтада бирлашиш маъносини англатади. Ва бу “ихтилоф” мужтаҳидлар учунгина жоиздир.

Ислом дини барчани камолотга таклиф этади, хар бир мўминни мужтаҳидлик унвонига эришишга даъват қилади. Ҳатто баъзи (нотаниш жойда қиблани аниқлаш, фосиқ хабарида ўзининг фикрини ишга солиш каби) масалаларда хар бир мўминга ижтиҳод этишни вожиб қилди. Аммо хар бир мусулмон мужтаҳидликнинг мутлақ мақомига етишгунча, Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳадисларида таъкидланганларидек, мужтаҳидлардан бирига эргашимоғи вожибдир. Шунинг учун салафларимиз уламоларнинг қуйидаги илмий даражаларига иттифоқ этишганки, бу нарса динимизнинг соф, низолардан холи бўлишига бош бўлиб келди ва давом этмоқда.

1. *Мутақаддимлар* – Абу Ханифанинг (р.а.) Абу Юсуф, Муҳаммад Шайбоний ва Зуфар каби мужтаҳидлик даражасига етган шогирдлари. Улар баъзи фаръий ҳукмларда устозларига хилоф фикрда бўлсаларда, масалани истинбот этиш усулида устозларига эргашадилар. Бу зотлар мазҳаб мужтаҳидлари ҳам дейилади.

2. *Мутаоххир уламоларнинг ақобирлари* – шамсул аймма Абдулазиз Бухорий Халвойи, Фахрул Ислом Али ибн Муҳаммад Баздавий, Имом Фахриддин Ҳасан ибн Мансур Фарғоний Қозихон юртдошларимиз. Бу даражадаги олимлар соҳиби мазҳабдан ривоят қилинмаган масалаларда соҳиби мазҳаб усу-

ли ва коидасига биноан ижтиҳод қила оладилар. Аммо усулда ҳам, фуруъда ҳам соҳиби мазҳабга хилоф қила олмайдилар.

3. *Муқаллид асҳоби тахрижлар* – Абу Бакр Аҳмад ибн Али Розий каби том ижтиҳод даражасига етмаган алломалар. Бу мақом соҳиблари усул коидаларини пухта билганликлари учун Абу Ханифа ва асҳобларидан ривоят қилинган икки маъноли мужмал сўз ва икки амр эҳтимоли бор мубҳам ҳукмларнинг бир маъно ва ҳукмини қувватлашга кодирдилар.

4. *Муқаллид асҳоби таржихлар* – Абул Ҳасан Аҳмад Қудурий, Шайхул Ислому Бурҳониддин ал-Марғиноний каби фукаҳолар. Бу даражага мушарраф бўлган мусулмонлар “бу авло”, “асаҳ ривоя”, “авзах дироя”, “авфак лилқиёс” каби сўзлар билан баъзи ривоятларни қувватлаш қурбига эгадилар.

5. “Кучли” ва “заиф”, “зоҳири мазҳаб” ва “зоҳири ривоят” ҳамда “нодир ривоятлар”ни ажрата олувчи шамул аймма Муҳаммад Кардарий, Хофизиддин Насафий каби *муқаллид олимлар*. Бу рутба илмий салоҳиятга эга бўлган олимларнинг энг қуйи рутбасидир. Бу мақом эгалари ўз китобларида рад этилган фикрлар ва заиф ривоятларни келтирмасликлари лозим.

Сўнгги тўрт даража соҳибларидан баъзи манбаларда “мухталиф фатво” деб ҳам юритиладилар.

Уламоларнинг бу даражаларини қабул этган ва ўз илмий салоҳиятини баҳолай олган ҳар бир инсофли, беғараз ва худоторс мўмин Қуръони Мажид оятларини ва аҳодиси набавий-йани мазкур даражадаги фикр-ни билмай, ўз раъйи билан шарҳлашга журъат этмаслиги керак. Зеро, мазкур мақомларга етмай, ўз раъйига суяниш, Имом ас-Салуси “Уммул-Бароҳин”га битган шарҳида қайд этганидек, залолат асосидир.

Ҳожи Эркин МАЛИК

Бўлган
воқеа

САБОҚ

Ҳарамда бир одамни кўрдиму сесканиб кетдим. Танамга симилаб бир оғриқ югурди. У шундоққина орқа қаторда ўтирарди. Юзимни қанчалик тез ўтирмай, афт-ангори кўз олдимда туриб қолди. Тошқўмир унинг олдида оқлик қиларди. Қоралиги майли-ку-я, афти ҳам ниҳоятда бадбашара эди: пешонаси олдинга туртиб чиққан, бурун деярли йўқ, ияк томоққа ёпишган... Чиройли нарсалар одамнинг кўзига қанчалик тез ўрнашса, хунугиям худди шундай бўларкан. “Худойим-эй”, деб юбораман беихтиёр. Кўз ўнгимдаги даҳшатни қувиш учунми, шу дам она юртимни, юртдошларимни эслайман. Улар қанчалар истарали, келишган, хушсурат. Аллоҳим бизларни хўб ярлақанган экан-да, дейман.

Ўрнимдан аста-секин тураманда, “нуқсонсиз қилиб яратганинг учун”, дея икки ракат шукрона намозини ўқийман. Ичимдан унсиз бир ҳайқирӣқ гулдираб келади. Ҳарамда туриб юртдошларимга гойибона бир нималар дегим келади: “Эй менинг азизларим, қадрдонларим, ака-укалару опа-сингилларим, фарзандларим! Аллоҳим бизнинг диёрларни қанчалар гўзал қилиб яратганини билсангиз эди. Одамларимиз-чи, худди табиати-миздек гўзал, бетакрор! Буларнинг шукронасига Аллоҳга қанча ибодат қилсак ҳам оз.

Дарвоқеъ, ибодат кўплар ўйлаганидек жойнамоз устида ётиб-туришгина эмас. Аллоҳ қайтарган ишлардан қайтиш, буюрганларини адо этиш ҳам ибодат. Ҳалол еб, ҳалол ичиш. Хиёнатдан, фитнадан ҳазар. Нафснинг қулига айланмаслик. Юртни ёмон кўзлардан, ёмон сўзлардан асраш. Ҳимматли бўлиш, савоб ишларнинг этагини тутиш... Буларнинг бари ибодат. Жойнамоз устидаги ибодатимиз шуларсиз мукамал бўлмайди! Яратган Эгам хушсурат қилиб, жаннатдек маконларда яшатиб қўйибдими, дунёвий ишларимиз ҳам, ухровий ишларимиз ҳам шунга яраша бўлмоғи керак...”

Шуларни кўнгилдан бир-бир ўтказиб турсам, роятда нафис ва майин Қуръон тиловати қулоғимга кирди. Овоз орқа тарафдан эшитиларди. Оҳ, Аллоҳнинг каломини қанчалар хузурбахш-а. У кимнинг ва қайси миллатнинг тилидан учмасин, бирдек ёқимли, бирдек сеҳрли. Киروي ки роат бўлса, шундай бўлса. Аста-секин кўзлар намлана бошлади.

Орқага қарашимга икки нарса монъелик қиларди. Биринчи – бояги бадбашара қиёфага кўзим тушишидан ҳадик бўлса, иккинчиси – ҳофизи Қуръонни чўчитиб юборишдан андиша. Ҳа, у, малол келяпти-микан, деб ўйлаши мумкин.

Орқамга ўтирилсам, бояги аянчли оғриқ танамга югуришини ва шундай роҳат-фароғатдан махрум бўлиб қолишим мумкинлигини ўйлаб ўзимни тияман. Аллоҳга ёлбораман: “Эй буюк яратган Эгам, мени ҳам шунга ёқимли ҳофизи Қуръонлардан қил, нафасимни ширани қил!”

Эри-иб ўтириб, қорининг қиёфасини тасаввуримда чиза бошладим: мош-гурунч соқоли, кулача юзли, боши-оёғидан нур ёғилиб турган мўътабар бир зот. Қўлида Аллоҳнинг китоби – Қуръон.

Қироат мени янаям забтига ола бошлади. Охири чидай олмадим. Шундай овоз эгасини кўрмаслик, миннатдор бир нигоҳ ила уни зиёрат этмаслик...

Аста чап тарафимга буриламан. Аксига олиб ҳофиз ўнг тарафда экан. Тахминан ҳалиги бадбашаранинг ёнида бўлиши керак. Балки у алақачон ўрнидан туриб кетгандир? Шу далда билан ярқ этиб қарадим. Қарадим... гавдам қотиб, кўзим шу тарафга битди-қолди. Ҳа, шундай бўлди. Каъбатуллоҳга қараб Қуръон тиловат қилиб ўтирган одам...

Аллоҳим гуноҳларимдан кечсин, ҳофизи Қуръон ўша бадбашара одамнинг ўзи экан! Ён-атрофдагилар унга томон кунгабоқардек эгилиб қолган эдилар.

Аллоҳга беадад шукрлар бўлсин, ҳозиргина бир бандасидан даҳшатта тушиб юз ўтирган эдим, садаёқ хатойимни ўнглаб, унга маҳлиё қилиб, юзимни унга ўтириб қўйдим.

БИР НАРСА СЎРАСАМ...

Ассалому алайкум, "Ҳидоят" журналининг таҳрир ҳайъати.

Мен ҳар доим журналингизни ўқиб тураман ва кўплаб керакли маслаҳатларни шу журналдан оляпман. Ёшим етмиш учда. Бизнинг вақтимизда мадрасада ўқиш имкони бўлмаган. Нафақа ёшига етганимдан кейин иқболимга Ўзбекистон мустақилликка эришиб қолди. Энди шариат ҳукмлари ва намоз ўқиш қондаларини журнал ва китобчалардан ўрганиб, баъзан улампалар маслаҳати билан ибодатларимни бажариб келяпман. Яқинда Мақсудхўжа ибн Мансурхўжанинг "Мажмаъ-ул мақсуд" китобини олдим ва ўқиб, намоз ҳақидаги кўп саволларимга шундан жавобни топяпман!

Ҳозир мустақил давлатимиз гамхўрлиги тўфайи қишлоқларда масжидлар очилди, беш

вақт намозни, алҳамдулиллаҳ ўқиб турибмиз. "Ҳидоят" чипар мен сизлардан масжидлар ҳақида баъзи нарсаларни сўрасам, деган эдим.

1. Масжид ҳовлисида товуқ-парранда боқса бўладими?

2. Масжид биносидан масжид қоровули ўзининг эҳтиёжлари учун фойдаланиши мумкинми? Яъни, шахсий нарсаларини сақлаш учун фойдаланиши жоизми?

3. Масжид биноси ва айвонидан ташқари неча метр жойгача масжид ҳукмида муқаддас ҳисобланади?

Иложи бўлса, журналингизда шу ҳақда кенгроқ ёзишингизни истар эдим.

Иzzат-эҳтиром билан

Исоқ МУҲАММАД ўқин

Андижон вилояти, Булоқбоши тумани

Жавоб:

Масжид мусулмонлар эътиқодининг кўзгусидир. Пайғамбаримиз (с.а.в.) шундай дейдилар:

"Масжидга (кўнгли) боғланган кишини кўрсангиз, унинг имонига гувоҳлик беринг".

Парвардигори Олам Каломи Мажидада марҳамат қилади:

"Аллоҳнинг масжидларини Аллоҳга ва охира кунига имон келтирганларгина обод этади".

Муфассирлар масжидни обод этишни унинг нураган жойларини тузатиш, супуриб-сидириш, пок тутиш, ёритиш, ибодатларни унда адо этиш ва уни нолойиқ нарсалардан асраш деб тушунтирадилар.

Масжидлар пок ва муборак макондир. Бинобарин, унинг қадрини пасайтирувчи ва поклигига путур етказувчи ҳар қандай иш ва ҳаракат макруҳдир. Масжидга ёқимсиз ҳидли нарсаларни истеймол қилиб кириш, ичкарида дунёвий сўзларни сўзлаш, овоз кўтариш, савдо-сотик қилиш, йўқолган нарсаларни суриштириб жар солиш, заруратсиз масжид ҳовлисидан ўтиш каби хатти-ҳаракатлардан сақланиш лозим.

Масжид ичида фақат унга таллуқли нарсаларгина сақланиши мумкин ("Ҳалаби Кабир").

Масжид фаноси (масжидга туташ, йўл билан ундан ажрал-

маган ҳовли) масжид ҳукмидадир ("Раддул Мухтор").

Масжид учун берилган ер холис Аллоҳ мулкига айланади. Банда ўз ерини масжид учун ажратгач, ер ўзининг ҳақиқий эгасига қайтади. Барча нарсанинг ҳақиқий молики Аллоҳ таолодир ("Ҳидоя").

Масжид ерига экилган дарахт масжид ҳаққидир ("Хулосатул фатово"). Ер даромадидан, аввало, масжид иморати таъмирига сарфланади. Ортган маблағ унинг маънавий иморати – имом ва бошқа ходимларга белгиланган миқдорда тақсимланади ("Раддул Мухтор").

Жавоб:

Ҳадиси шарифда шундай дейилади:

"Қуръони Каримни фақат таҳоратли инсон ушлайди".

Бинобарин, таҳоратсиз киши Қуръони Каримни ва ояти қуръонийалар ёзилган ўринларни бевосита ушлаши мумкин эмас ("Ҳидоя"). Аммо Қуръони Карим оятлари ёд этилган китобларни ушлаш, асаҳ ривоятга кўра Абу Ҳанифа (р.а.) наздларида, макруҳ эмасдир. ("Ҳалаби Кабир"). Шунга кўра, масалан, "Ҳидоят" журна-лини таҳорат бўлмаган ҳолда ҳам ўқишингиз мумкин.

Ойномада Қуръон сура-лари бор. Шунинг учун фа-қат таҳоратлик киши ушла-ши керакми ёки таҳоратсиз киши ушласа бўладими?

ЮСУПОВ Байрамали,
СамДУ иқтисодиёт фа-култети талабаси

Ассапому алайкум ҳурматли "Ҳидоят".

"Аёллар саҳифаси" номли рукига оид саволлар бериб, баъзи бир нарсаларни сўраб билиб олмақчи ва қалбим таскин брадиган жавоб бўлса, амап қилмоқчи эдим.

Ҳурматли "Ҳидоят", 1997 йилдан қалбим имонга тўлиб, Ислон дини арконларини бажара бошладим. Ушандан бир неча ой илгари Қуръоннинг ўзбекча таржимасини ўқиб чиққан эдим. Қаҳф сурасида келган оятлар мени жудаям қаттиқ таъсирлантирди:

"Айтинг, (Бу Қуръон) Парвардигорингиз томонидан (келган) ҳақиқатдир. Бас, хоҳлаган киши имон келтирсин, хоҳлаган кимса кофир бўлсин" (29-оят).

Жавоб:

Расули Акрамдан (с.а.в.): "Таҳоратни нима бузади?" деб сўраганларида Жаноб алайҳиссалом: "Икки йўлдан чиқувчи нарса", деб баён қилдилар. Бинобарин, икки йўлдан чиқувчи ҳар қандай нарса таҳоратни

синдиради. Аммо фуқаҳолар эркак ва аёлнинг олди аъзоларидан чиқувчи ҳидсиз елни бундан истисно этиб, "таҳоратни синдирмайди", дейишган (Муҳий).

Пайғамбаримиз (с.а.в.) ҳадиси муборакларида шундай дейдилар:

"Бокира ва бева аёл ҳай-

БОЛИЕВА Иқбол,
Навоий вилояти, Хатирчи тумани.

зининг энг оз муддати уч кеча-кун бўлиб, кўпининг муддати ўн кеча-кундуздир" ("Ҳидоя"). Бинобарин, ҳайз кунлари тоқ ёки жуфт бўлиши мумкин. Бу ҳар бир аёлнинг ўз одатига қараб кечадиган жараён дир.

1. Вафот этган кишининг жанозасида имом-хатиб ворислардан биридан шу кишининг қарзини тўлашни бўйнингизга ола-сизми, деб сўрайди. Қарийб ҳамма (баъзан жамоатдан уялиб бўлса керак): "Ҳа, тўлайман", деб жавоб беради. Шунда ваъда бериб юборган одамнинг бўйнига қарз қоладими? Ёки, қарзларни олган шахс тўлаёлмай вафот этиб қолса, унда нима бўлади?

2. Улган эркакнинг хотинидан: "Маҳрингиздан ўтдингизми?" деб сўралади. Хотин, ўтдим, дейди. Шунда маҳр эридан соқит бўладими?

Баҳодир АРСЛОНОВ,

Наманган вилоят Поп тумани, Чодак қишлоғи.

Жавоб:

1. Маълумки, зиммадаги қарз уни адо этмагунча ёки кечилмагунча ёки қарз сабаби бекор қилинмагунча соқит бўлмайди. Бинобарин, қарзини узмай вафот этган қарздор охи-ратда жавоб беради. Уни охи-рат азобларидан халос қилиш учун яқинларидан бири мархум-нинг қарзини адо этишни зим-масига олар экан, бу нарса ка-филнинг ўз молидан мархум қарзини тўлашини англамай-

ди. Зеро, кафиллик ҳақ талаб қилинишида қарздор билан бир-га жавобгар бўлишдир ("Мухта-сарул виқоя").

Мархум қолдирган мол, ав-вало, уни кафанлаш ва кўмиш ишларига сарфлангач, ворислар ҳаққини олишидан олдин қарз-ни адо этиш муҳим бўлгани учун унинг қарзи узилади. Ай-нан шу ишда кафил бош бўли-ши лозим. Бинобарин, кафил мархум қарзларини у қолдирган молдан узишни зиммасига ол-ган шахсдир

2. Маҳр никоҳ ақди билан аёл мустаҳиқ бўлган мол бўлиб, нақд ё насия этиб белгиланиши маълум. Маҳр нақд адо этилган-да ўлган эрнинг хотинидан маҳ-ридан кечишни сўраш ўринсиз-дир. Аммо маҳр насия бўлиб, эр вафот этган бўлса, у эр зимма-сида қарз бўлиб қолади. Бу ҳолда хотин ўз маҳридан кечса, мархум эри қарзидан қутулиши муқаррар.

Валлоху ал-муваффиқу ила сабилис-савоб.

Неварамнинг қўшиғи

Яқинда кўчадан уйга кириб келсам, эндигина икки ёшдан ошган неварам Ҳабиба бутун ҳовлини бошига кўтариб, зўр эхтирос билан берилиб “Мен нечун севаман Ўзбекистонни” деган ашуланинг айни шу сатрларини қайта-қайта такрорлаб ўтирибди. Гапнинг очиги, унинг бу иши мени бир оз шошириб қўйди. Ажаб, хола-холакам ўйнаб ўтирган тенгқурлари чуғурлашиб, бир-бирига ниманидир маъқуллашар, Ҳабиба эса, ҳеч ким билан иши йўқ, қўшиқ айтишда давом этар эди. Овози ҳаммаликдан баланд чиқиб, кўчадан ўтиб кетаётганларга ҳам эшитилиб турарди.

Шу тоб ўзимнинг болагимни эслаб кетдим. Икки ёшлигимда нималар қилганим эсимда йўғ-у, илк ўрганган қўшиқларим (агар уларни қўшиқ деб атаб бўлса):

“Ҳой бола,
орқанг ола,
ишонмасанг, очиб қара”,
қабилда эди. Сал каттароқ бўлганимда:

“Самолёт, самолёт,
Қанотингни пастлаб ўт.
Қанотингга хат битай,
Кремлга ташлаб ўт”;

ёки:
“Бутун халқлар тилаги,
Яша улуг Москва”,
ашулаларини ўрганганмиз.

Яна, нимагадир, кўз олдидан телевизор орқали кўрсатилган Ўзбекистон Республикаси Мустақиллиги эълон қилинган сессия ўтди. Юртбошимиз жуда катта масъулиятни, бўлғуси барча оғирлигу мушкулларини бўйнига олиб, зўр эхтирос билан ушбу оламшумул тарихий воқеани эълон қилди-ю, ўтирганлар лоқайд, қарахт... Улардан ҳатто қарсақ ҳам сўраб олинди. Кўча-кўйда ҳам, оилаларда ҳам бепарволик... Афсус... афсус... яна неча бор афсус, лекин начора, чулки биз шундай тарбияланган эдик, у пайтлар қўшиқларимиз бошқача эди... Шу муносабат ила бир

Латифа

Компартиянинг бир съезидан делегат уйига қайтиб келибди. Оила аъзолари тушликка стол ат-

ВАТАН ТҲИҒУСИ

рофида жамулжам бўлишган. Хотини делегатдан, суюқ овқат ичасизми, деб сўрабди. У қўл кўтарибди. Бир оз ўтиб, қорнингиз тўйдими ёки қуюқ овқат берайми, деб сўрабди, Делегат одат бўйича яна қўл кўтарибди. Шунда хотини: “Э-э, эсимдан чиқай дебди-ку, ароқ бор эди, озгина қуйиб берайми?” деса, эр қарсақ чалиб юборган экан.

Хориждаги ватандошлар Ўзбекистон Республикаси Мустақиллиги эълон қилинган кунни қандай қабул қилганликларини айтиб беришган эди. Ҳамма бир-бирини йўқлаган, табриклаган, кўз ёшларию дил изтироблари аралашиб кетган бир ажойиб ҳолат бўлган экан. Ўша ҳолатлардан баъзилари билан ўртоқлашгим келди.

“Менинг ҳам Ўз мамлакатим бор”

Ҳаж мавсумида ишчи гуруҳи таркибида ҳожилардан олдин Маккага етиб бордик ва уларни кутиб олиш бўйича тайёргарлик ишлари билан машғул бўлдик. Ҳожиларимиз жойлашадиган меҳмонхона тўққиз қаватли бўлиб, бинонинг кириш қисмини ўзбекча қилиб безадик. Яъни, давлат байроғимиз, ўзбек тилида йўл кўрсаткичлари, Ҳадис ва халқ мақоллари... Кимдир: “Келинлар, байроғимизни катта қилиб, иморатнинг олд қисмига осиб қўямиз”, деди ва узунлиги саккиз қаватни қоплаган байроғимиз илиб қўйилди.

Штабда ҳар ким ўз иши билан банд. Мен ҳам ниманидир ёзиб ўтирардим. Эшик шитоб билан очилди, кимдир:

– Бу Ўзбекистоннинг байроғими? – деб ҳовлиқиб кирди.

Бошимни кўтариб қарасам, ёши етмишлардан ошган, кийинишидан ўша ерлик ватандош, оёғи ерга тегмай келяпти. Ўтирганлардан бири:

– Ҳа, Ўзбекистоннинг байроғи, – деди.

Тасдиқ жавобини эшитган киши: “Тилингдан ўргилай!” деб уни бағрига маҳкам босиб, у юзидан бу юзидан ўпди. Унинг вазохатини кўриб, ўтирганларнинг ҳаммаси ўрнидан туриб кетди. Ҳалиги одам иккинчи шеригимизни ҳам қучоқлаб ўпди, учинчимизни, тўртинчимизни... У эхтиросларини беркита олмасди.

– Эй, Аллоҳга шукр, менинг мамлакатимнинг байроғи Маккаи Мукаррамада хилпирапти! – дея тўхтовсиз йиғлар эди. Бизларга қараб тўймасди. Иложи бўлса, ҳаммани бараварига бағрига босса. Байроққа қараб, қўлларини силтаб, хандон отганча, “умбала, умба-умбала”, дея давра солиб ўйнаб кетди. Эшикдан бир ўспирин йигит кириб келди, у бизларга хижолатли аҳволда термулиб, қўлидаги ҳассани ўйнаётган одам қўлига тутди. У:

– Ўғлим, энди менинг армоним йўқ, энди менинг ҳам ўз мамлакатим бор, байроғим бор. Бу оғаларингга салом бер, уларнинг оёқларини ўч, улар сенинг отабобларингнинг киндик қони тўкилган азиз жойлардан келишган...

У тўлиб-тўлиб, хўрсиниб-хўрсиниб йиғларди. Қўлига бир пиёла чой бериб, ўриндикқа ўтиришга таклиф этдик. Қалбидан тошиб келаётган ҳис-ҳаяжони уни ўриндикқа тинч ўтказадиган эмас эди. Анча суҳбатлашдик, кетадиган пайтида ҳаммамизни уйига таклиф этди ва:

– Ўғлим, энди ёрдам бериб юборинг, уйга кетишимиз керак, – деб қолди.

Қараб туриб ҳайрон бўлиб қолдим: у киши ҳассасиз мустақил юра олмас экан. Кўплашиб машинага ўтказиб юбордик.

Ушалган армонлар

Ўзбекистоннинг Жидда шаҳридаги ваколатхонаси расмий очи-

лишига меҳмон сифатида таклиф этилди. Вакиллик “Қизил денгизнинг келинчаги” деган улур номга сазовор бўлган шаҳарнинг энг сўлим ва гўзал, дунёнинг саксондан ортиқ мамлакатлари элчилик хизмати жойлашган қисмида эди. Кўчалар кенг, иморатлар бир-бирдан чиройли, турли-туман ўсимлик ва дарахтлар билан безанган мавзеъ.

Очилиш кечки соат еттига мўлжалланган эди. Баъзи сабабларга кўра, хиёл кечга қолиб келдик. Меҳмонлар консулликнинг боғида йиғилишган эди. Биз кириб келганимизда, байроғимиз аллақачон кўтарилиб, хилпираб турарди.

Меҳмонлар ичида Саудия Арабистони Қироллигининг мўътабар амалдорлари, дунё мамлакатларининг элчилари, шунингдек, мамлакатнинг барча қисмидаги ватандошларимиздан вакиллар таклиф этилган эди. Улар Риёз, Авфо, Макка, Мадина, Тоиф, Жидда каби шаҳарлардан эди. Даврада тантанаворлик ҳукм сурарди. Ватандошлар қувонч ёшларини бекита олмасди, хилпираб турган байроққа боқиб тўймас эдилар. Бир-бирларини қайта-қайта кучоқлаб, табриклар эдилар.

Қисқача маърузалардан сўнг ҳамма меҳмондорчиликка таклиф этилди. Катта-катта идишларда турли-туман, бири биридан лаззатли таомлар тортилди.

Лекин ватандошларнинг аксарияти дастурхон ёнига келмай, бурчак-бурчакда туриб ёки ўтириб, меҳмонлардан кўзларини узишмас эди. Дастурхонга таклиф этишса, жилмайган ҳолда, ҳозир, дея яна суҳбатларини давом этишарди. Яқинроқ келиб, уларни кузата бошладим. Ич-ичларидан уфуриб келаётган қувончларини жилволай олишмас эди. Улардан бири менга қарата:

– Ука, бу кунларни биз қанча кутганимизни билсангиз эди. Тушимизда ҳам, шундай бўлади, деса, ишонмас эдик. Аллоҳга шукрки, энди бизнинг ҳам мустақил мамлакатимиз, байроғимиз, уни баланд қилиб кўтарган жасур Юртбошимиз бор. Ким ўйла-

ИСТИҚЛОЛ

Юртимда нур сочмоқда Аллоҳ берган истиқлол,
Истиқбол юз очмоқда, бахт-иқболим баркамол.

Ўтмишни бир этинг ёд: алам, алдов, истибдод,
Ҳамма оғу ичиб шод — етарди зимдан завол.

Таъқибда эди имон, масжид, мадраса вайрон,
Қадриятлар беомон этиларди поймол.

Минг шукрим, боболар қилган ният-дуолар
Ижобатдир — дунёлар боқар ҳавас-ла хушҳол.

Кетди диллардан ғубор, имонлилар байроқдор,
Аллоҳ бўлиб мадаккор нусрат кўрсатар жамол.

Тонготар бу, Абдуллоҳ, ёғдулари дур-тилло,
Дегил: Алҳамдуллоҳ, нур сочмоқда истиқлол...

Абдулла Ҳожи АБДУҚОДИР ўғли,
Фарғона вилояти Учкўприк тумани
бош имом-хатиби

ган эдики, мана шу иморат Ўзбекистонга берилдию биз дунёнинг барча мамлакатлари дипломатлари билан мана шундай эркин, елкама-елка туриб муомала қиларди, деб. Аллоҳга яна беадад шукр айтишдан чарчамайман, — деди.

У бир оз ўзига келиб:

– Ука, хафа бўлмайсиз-ку, сизга бир нарсани айтсам. Биз ватанимиздан келган ҳар бир тайёрани интизорлик билан кутиб оламиз, чунки у диёримизнинг эркин ҳавосини олиб келади. Ватандошларимизнинг кўпи билан мулоқотда бўлишга ҳаракат қиларди. Уларнинг суҳбатларига тўймаймиз. Лекин бир нарсага ҳайрон қоламиз. Ичларингизда баъзилар бу ердаги ватандошларга ҳавас кўзи билан боқишади. Билишмайдики, бу ердаги ватандошнинг энг бадавлати ҳам ватанимиздаги энг камбағалдан бир

неча марта кашшоқдир. Чунки бизнинг бу ерда фуқаролик ҳуқуқимиз йўқ. Оддийроқ қилиб айтсам, хуржунимиз елкамизда. Чиқиб кет, деса, бошимиз оққан томонга чиқиб кетишга мажбурмиз. Сизларнинг-чи, Аллоҳ жаннат қилиб яратиб қўйган заминингиз, дунёни қойил қолдириб келаятган йўлбошингиз, байроғингиз, мадҳиянгиз бор. Бағрингиз бутун, эркингиз қўлингизда. Баъзан билмоқчи бўлган нарсангиз узоқдан яхши кўринади. Биз ташқаридан кузатиб сезяпмизки, ватандошларнинг қаммаси ҳам хурликнинг қадрига етмаётгандай. Сиздан катта илтимос, имконияти борича авомга тушунтиринглар, улар мустақилликнинг қадрига етсинлар, елкани елкага қўйиб, Аллоҳ берган истиқлолни авайлаб асрасинлар...

Бу сўзларга бир нарса илова қилиш қийин, шундоқ ҳам ҳаммаси тушунарли эди.

ИЛМ ВА ТЕХНОЛОГИЯ

9. Ёнилғисиз учоқлар

АҚШдаги Мичиган университети атмосфера ва космос муҳандислиги бўлимнинг илмий ходими Жеймс Эмик бир янгиликка асос солди. Янги бир учоқ ихтиро қилди. Аммо бу учоқ бошқа учоқлардан батамом фарқ қилади. У ясаган учоқ ёнилғисиз учади.

Дастлаб электр қуввати билан ҳаракатга келадиган учоқ қанотида ўрнатилган учта батареядан қувват олиб, соатига 32-40 км. тезликда юрабошлайди ва бу ҳаракатдан ҳосил бўладиган шамол ёрдамида борган сари тезлигини оширади. Тезлик ошган сайин бата-

реяларга эҳтиёж камайиб боради. Аввал батареялар филдиракни ҳаракатлантирган бўлса, энди жараён тескари айланиб, филдираклар батареяларни кучлантира бошлайди. Кейин бутун парвоз шамолнинг ихтиёрига ўтади. Учоқнинг тезлиги шамолга боғланиб, у қайси томонга эсишидан қатъи назар, учувчи машинани истасан йўналишига бура олади.

Дейлик, учоқ соатига 64 км. тезлик билан ҳавога кўтарилди. Шу аснода шамол умуман тўхтаса ҳам, учоқ бемалол соатига 65 км. тезлик билан йўлида давом этаверади. Шамолнинг тезлиги соатига 19 км.га етганида учоқ 72 км. тезлик билан 145 км. йўлни босиб ўтишга улгуради. Шамолнинг тезлиги 56 км.га етганида эса, учоқ 355 км. масофага уча олади.

Кейинчалик Жеймс Эмик икки кишилик учоқ ихтиро қилиб, аввалги кўрсаткични икки баробар оширишга эришди.

Техникадаги бу янгилик кўп ўтмай, саноат ширкатларини қизиқтириб, улар Жеймс Эмик билан ҳамкорликда бу турдаги учоқларни ишлаб чиқаришга киришдилар. Мазкур учоқлар яна ҳам ривожлантирилиб, батареялар қуёш қуввати билан тўлдирилса, электр, қуёш ва шамол учлигининг ёрдамида мўъжизавий бир учоқ нусхаси яратилиши мумкин. Бу нарса, нефт камай бошлаган бир даврда инсониятга жуда қўл келади.

Ўтмишда учини тажриба қилган ака-ука Врейтлардан тортиб Ҳазорфон Аҳмад Чалабийгача, Исмоил Жавҳарийдан Ибн Фирнасгача барча барчалари учини учун маълум бир воситадан фойдаланганлар.

Ака-ука Врейтлар 1903 йилда моторли учоқ билан ҳавога кўтарилишган эди.

Аҳмад Чалабий ва Исмоил Жавҳарийлар бургут қанотидан фойдаланишган. Лоғарий Ҳасан Чалабий ҳозирги ракетага ўхшаш бир воситани ишга солган. 1100 йил аввал илк учоқни ихтиро этган Ибн Фирнас эса, қанотга матоҳ ўтказиб, қуш патларини тақиб учган эди. Ниҳоят, Жеймс Эмик ҳам худди шундай бир воситадан фойдаланди. Дастлаб электр қувватини ишга солиб, кейин шамолдан истифода этди.

Илм-фан қанчалик ривожланган бўлса ҳам, инсонлар воситасиз уча олмайди. Ҳолбуки, ҳазрати Сулаймон алайҳиссалом ҳеч қандай восита ёрдамисиз шамол билан учганлар. Бу ҳол у кишига Аллоҳнинг буюк инояти ва эҳсонини, у зотнинг пайғамбарлик мўъжизасидир. Илм-фан балки ҳеч қачон бу мўъжизани такрорлай олмас. Аммо бу мўъжизага тақлидан яна бошқа учини воситалари ихтиро қилиниши мумкин. Зотан, бу мўъжиза янги кашфиётларга ўрнақдир.

Бир ойлик масофани шамолга миниб бир кунда босиб ўтган Сулаймон алайҳиссалом бизга илм-фан эришиши мумкин бўлган чегараларни чизиб берган. Бу мўъжизадан хабар берган ояти карима бизга маънан шундай хитоб қилади:

“Сизлар бугун учоқ ва ракеталар воситасида учаётганингиз каби, ёнилғисиз учоқлар билан ҳам уча оласиз. Ёнилғи ўрнига ҳазрати Сулаймонга ўхшаб шамолдан ҳам фойдаланишингиз мумкин. Изланинг, топинг, учинг”.

Зеро, бугун олим ва муҳандислар бу йўлда тинмай изланмоқдалар, тажрибалар ўтказмоқдалар

Муҳаммад Зариф
ҲИКМАТЗОДА таржимаси

Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.

ФОЛБИНЛАРГА КУФР КЕЛТИРИБ

Бир куни болалар билан суҳбатлашиб ўтириб, нима бўлдию фол ва фолбинлик ҳақида гап очилиб қолди. Бир қиз маҳалласида фолбин аёл борлигини, икки-уч йилдан бери фол очиб бошлаганини ҳаяжон ва ҳайрат билан гап-ра кетди. Қолганлар диққат билан унинг ҳикоясини тинглашди. Мен ҳам гапини бўлмай, охиригача эшитдим. Кейин даврадагиларга фолбинлик қилиш, фол очириш мумкин эмаслигини, катта гуноҳ бўлишини тушунтирдим. Ҳаммалари менинг гапимдан ажабланишди. Чунки улар бу каби амалларни айна диндан деб ўйлашар экан. Кейин яна фол очиш Ислолда қораланган бемаъни иш эканини бир карра уқтирдим. Шунда ҳам болаларнинг ҳаммаси фикримни тўла қабул қила олишмади. Чунки кўплари фолбинларнинг ёлғончи эканига ҳануз шубҳа қилишмоқда эди.

Хаёлга толаман. Фақат ёшлар эмас, кап-катта, туппатузук одамлар ҳам фолбинларга ишонишади, фол очиришади, бунинг гуноҳ эканини билишмайди ёки, айтсангиз ҳам, парво қилишмайди. Фол, иссиқ-совуқ, ҳар хил ирим-сиримлар мусулмонликда йўқ, десангиз, ҳайрон бўлишади. Бошроқда айтилганидек, қайси нарса диндану, қайсиси диндан эмас, билишмайди. Ҳа, етмиш йиллик худосиз тузум халқимизнинг диний тушунча ва кадриятларини остин-устун қилиб ташлагани шу ўринда ҳам яққол

кўзга ташланади. Кўпимиз мусулмонликда буюрилган ишларга бепорво қараймиз, қилма, деган тақиқларига қарши борамиз, яна кези келганда: “Биз ҳам мусулмонмиз”, дея керилиб қўямиз. Аллоҳга шукр, худосиз тузум барҳам топганига тўққиз йил бўлди. Лекин унинг заҳарли асоратлари одамларимиз онгидан, дунёқарашидан ҳали-ҳануз чиқиб кетадиганга ўхшамайдди. Сўзимнинг бир исботи мазкур фол очиш, очириш, уларга ишончининг мавжудлиги.

Энди фолбинликка ишонадиган, қайтарсангиз, “Фолбинларнинг кўп гаплари тўғри чиқади-ку”, деб эътироз қиладиган баъзи кишиларга икки-уч оғиз сўзимиз бор.

Келинлар, ҳеч қачон ёлғон гапирмаган зотнинг бу борада нима деганларига қулоқ тутаёлик: Ойиша онамиздан (р.а.) ривоят қилинишича, одамлар Расуллуллоҳдан (с.а.в.) фолбинлар ҳақида сўрашади. У жаноб (с.а.в.): “Фолбинлар ҳақ эмаслар”, дейдилар. Шунда одамлар айна сизу бизни қизиқтирган саволни беришади: “Ё Расуллуллоҳ, ахён-ахёнда уларнинг гаплари тўғри чиқади-ку?” Пайғамбаримиз (с.а.в.) бунга жавобан: “Жин бир ҳақ гапни эшитиб, ўғирлаб олади-да, уни ўзининг “одами” қулоғига қуяди. Улар эса, унга юздан ортиқ ёлғонни аралаштириб юборишади”, деганлар (Бухорий, Муслим ривояти).

Бу ўринда ҳеч қандай ажабланарли, ғайриоддий

ҳодиса йўқ. Кофир ё осий жинлар (жинларнинг ҳам инсонлар каби мўмини, кофир, тақводори ва осийи бўлади) осмонга чиқиб, яшириниб, фаришталарнинг суҳбатидан у-бу нарсани эшитиб оладилар-да, келиб фолбинларнинг қулоғига қуядилар. Улар эса, унга юздан ортиқ ёлғонни аралаштириб, гўл, лақма одамларни чув туширишади. Фолбинликнинг бутун моҳияти, сири шу, холос.

Ҳазрати Али (р.а.) улар ҳақида: “Фолбин сеҳргардир, сеҳргар эса, кофирдир”, деганлар.

Динимизда фол очиш ҳаром экан, фол очириш ҳам ҳаром экани айтилган.

Пайғамбаримиз (с.а.в.) дейдиларки: “Ким башоратчи-фолбиннинг ҳузурига бориб, бирор нарса ҳақида сўраса, унинг қирқ кечалик намози қабул қилинмайди” (Муслим, Аҳмад ривояти).

Имом Аҳмад Абу Ҳурайрандан (р.а.) ривоят қилган саҳиҳ ҳадисда эса, бундай дейилди: “Кимда-ким башоратчи ёки фолбиннинг олдига бориб унинг гапини тасдиқласа, Муҳаммадга нозил қилинган нарсаларга кофир бўлибди”.

Бу дунё имтиҳон дунёси, имтиҳондан яхши ўтишнинг бир йўли эса, ҳадислардан тушунилганидек, фолчиларга ишонмаслик, гарчи рост гапирётган бўлсалар-да, айтганларини ёлғонга чиқаришдир.

**Абдурахмон
МУҲАММАД РАҲИМ**

Талоқ нима?

Талоқ сўзининг луғавий маъноси ҳар қандай бир нарсанинг боғини ечиш, боғлашни бўшатиб юбориш, узиш деганидир. Шаръий истилоҳда эса, никоҳ билан собит бўлган боғлашни ечиб юбориш, демакдир. Яъни, эр билан хотин ўртасида пайдо бўлган (туғунни) боғлашни ечиб юбориш. Турмушдаги келишмовчиликнинг ҳеч давоси бўлмаса, сўнгги чора сифатида Жаноби Ҳақ талоқни машру қилгандир.

Ислонинг талоққа муносабати қандай?

Ислон эр-хотин турмуши доимий тарзда давом этишини, ўлимдан бошқа нарса уларни ажратмаслигини истайди. Фақат ҳеч имкон қолмагандагина ажрашишга рухсат беради. Бундай ёндашув инсон табиатига мувофиқдир. Сабабсиз ажрашиш ҳаромдир. Қуръонда: "Хотинларингиз сизларга итоат қилсалар, уларга қарши бошқа йўл ахтарманглар!" (Нисо, 34) деб буюрилган. Расулуллоҳ (с.а.в.): "Уйлансангиз, ажрашманг. Чунки Аллоҳ лаззатга берилган эркакларни ва лаззатга берилган аёлларни севмайди" (Kesfu'l Hafa: 1. 304), деганлар. Яна:

"Талоқ Аллоҳ ҳузурида мубоҳ бўлган ишларнинг энг ноҳушидир. Уйланинг, фақат қурган бу оила биносини талоқ билан қулатманг. Талоқнинг ёмонлигидан Аллоҳнинг Арши титрайди", деганлар (Umdetu'l-Kari: 9. 528).

Келишмовчиликлар қандай бартараф этилади?

Жуфтлар орасида турли

ХОС ФИҚҲИЙ МАСАЛАЛАР

(Бошланиши ўтган сонларга)

сабаблар туфайли келишмовчиликлар чиқиши мумкин. Бунинг чорасини топиш учун катта ғайрат кўрсатиш керак. Аввал эр-хотиннинг ўзлари бу келишмовчиликни бартараф этмоқлари керак. Башарти бунга эришолмасалар, икки тарафдан ҳакамларга мурожаат қилиш лозим. "Агар эр-хотиннинг оралари бузилиб кетишидан қўрқсангизлар, эр томондан бир ҳакам, хотин томондан бир ҳакам чақирингиз. Агар улар ислоҳ қилишни истасалар, Аллоҳ эр-хотин орасига иттифоқликни солур" (Нисо, 35). Оятдан кўринадики, оиланинг иттифоқ бўлиши ёки бузилиб кетиши ҳакамларнинг истакларига, демак, кўнгилларига, ниятларига, сайъ-ҳаракат ва ғайратларига кўп жиҳатдан боғлиқ экан. Бундан ташқари, ҳакамларнинг ўзларидан танланиши оила сирини сақлашнинг гўзал тадбири ҳамдир.

Ажрашишнинг ҳукми

Барча йўллар синаб кўрилгач, ажрашиш ҳақида Қуръонда шундай марҳамат қилинади: "Бордию эр-хотин ажралиб кетгудай бўлсалар, Аллоҳ иккаласини ҳам Ўзининг кенг карами билан беҳожат қилиб қўйгай" (Нисо, 130).

Талоқнинг ҳукмлари қанақа?

Барча ҳаракатларга қарамай, жуфтлар бир-бирини истамасалар, ажрашиш мубоҳдир. Ифбатли ва диндор

бўлмаган жуфтдан ажраш мустаҳабдир.

Жуфтлар жинсий муносабатга ярамаса, фаҳш билан алоқадор хатти-ҳаракати ва шу йўлдан топган хасталиги бўлса, ажрашиш **вожибдир**.

Жуфтдан заруратсиз ва қусурсиз ажрашиш, усулга мувофиқ бўлса ҳам, **таҳриман макруҳдир**. Яъни, ҳаромга яқиндир.

Суннатга мувофиқ бўлмаган ажрашиш осийликдир. Зеро, ажрашгач, болалар қаровсиз, дин ва дунё ишлари чала бўлиб қолади. Фақат зарурий эҳтиёж ва имконсиз ҳолда ажрашиш машру ва мубоҳ қилинди. Ҳалоллар ичида энг ноҳуши талоқ эканини Расулуллоҳ (с.а.в.) таъкидлаган эдилар (Umdetu'l-Kari: 9. 528).

Ажрашиш ваколоти

Ислонда талоқ бериш ҳуқуқи эркакка оиддир. Маълум сўзларни айтиш билан ажрашилилади. Эркак хотинига "сени қўйдим", "сендан ажрашдим", "бошинг бўш" каби сўзлар айтса, талоқ бўлади.

Ажраш ҳуқуқи хотинга ҳам бериладими?

Ислонда ажраш эрнинг ҳаққидир. Эр истаса, бу ҳуқуқни хотинига бериши мумкин. Масалан, хотинига: "Ўн йилгача ажраш ҳуқуқини сенга бердим, ўн йилгача шу ҳаққа эгасан", деб бу ваколатни хотинига берса ва хотини истаса, шу муддат ичида ўзи

ажраш ҳаққига эга бўлади. Истамаса, ажрашмайди (Ibn-i Abidin: 2. 481). Бунга "Тафви-зут-талоқ" дейилади. Никоҳ асносида ажрашиш ҳуқуқи қўлида бўлган эркак хотинига ўзи истаган вақтда ажраш ҳуқуқини беради. Ажраш шакли ва талоқ сонини белгилайди. Хотин фақат шу шартлар ичида ажраш ҳаққини қўллайди. Лекин эр хотинига берган бу ажраш ваколатини қайтиб олмайди. Бундай ваколат берилмаган бўлса, хотиннинг ўзида эридан ажраш ҳуқуқи йўқ. (Fethu'l Kadir: 3. 99. El-Hidaye. 1. 224)

Талоқ қўйиш шартлари

Киши талоқ ҳуқуқини қўллай олиши учун баъзи шартларга эга бўлиши керак:

1. Ажрашаётган эр ёки унинг вакили бўлиши керак. Турмуш қураётганда бўлгани каби, ажрашаётганда ҳам ваколат жоиздир.

2. Ақлли бўлиш. Руҳий касал, ақли заиф (кексалик ё бошқа сабаб билан) ҳамда уйқудаги одамнинг ажрашиши ҳақиқий эмас.

3. Балоғатга етган бўлиши керак. Боланинг ажратиши мўътабар эмас.

4. Ажраш нияти бўлмасдан хотинга ҳазил-мазах билан ажрашни ифодаловчи сўз ишлатса, талоқ берган бўлади. Бунда ният шарт эмас. Зеро, Расулulloҳ (с.а.в.) шундай марҳамат қиладилар: "Уч нарсанинг жиддийи ҳам, ҳазили ҳам жиддийдир; никоҳ, талоқ ва рижъат — талоқ қилинган хотинига қайтишдир" (Ebu Davud, Talak: 9).

Талоқ неча хил бўлади?

1. *Суннатга мувофиқ талоқ*: Куръони Карим ва суннатга мувофиқ ажрашга "сунний талоқ" ҳам дейилади. Барча муж-

таҳидларнинг фикрича, эркак ва хотин ўрталарида аввал жинсий муносабат бўлган бўлса, ҳайздан сўнгра талоқ бериши, жинсий муносабатда бўлмасдан эса, бир марта талоқ бериши суннатга мувофиқдир. Бу талоқ ражъийдир. Бунга кўра, сунний талоқнинг уч шarti бор:

1. Ҳайз ичида бўлмаслиги керак.

2. Ҳайздан поклангач, жинсий муносабат қилмаган бўлиши керак.

3. Фақат бир талоқ қўйиши керак.

Суннатга мувофиқ бўлган ажрашнинг бир қанча ҳикматлари бордир. Аввало, бунда инсон ўйлаш имконига, фурсатга эга бўлади. Хотинини қўймоқчи бўлган инсон бир поклик ҳолида бир талоқ беради, иккинчи талоқни бергунча кутади, бу муддат ичида айрилиққа сабр этолмаслигини билиб, пушаймон бўлса, яна хотинига қайта олади. Хотин ҳам турмушни сақлаш учун ҳаракат қилади. Жуптлар ортиқча ташвишдан қутулади. Шунда ҳам яшаб кетиш имконлари бўлмаса, эр иккинчи талоқни беради. Яна бир талоқ қолади: фақат буни бермоқ учун ҳали бир ой муддат бор. Бу ҳам англаш муддати-дир. Эрнинг қарори қатъий бўлса, учинчи талоқни ҳам беради ва хотиндан яхшилик билан ажрашган бўлади. Бидъат талоқда бундай тушуниш йўқ.

II. *Бидъат талоқ*: суннатга зид, яъни, хотинга ҳайз ҳолида ёки покланиши билан жинсий муносабатда бўлиб ёки бир поклик муддати ичида биттадан зиёд берилган талоқлар "бидъий талоқ" дейилади. Бундай талоқ қилиш айни вақтда гуноҳдир (el-Hidaye: 1. 226).

Қайтиб уйланиш жиҳатидан талоқ турлари

1. *Ражъий талоқ*

Бу талоқда қайтадан никоҳ қилиш ва маҳр тайинлаш эҳтиёжи йўқ. Талоқ қилган хотини билан қайтадан яшашни давом эттириши мумкин.

Бир эркак хотинига "сени қўйдим" ёки "бошинг бўш" деса, бир ражъий талоқ воқеъ бўлади. Ражъий талоқда эрида ичида хотинига қайтиш ҳуқуқига эгадир. Эваз никоҳисиз ҳам турмуш давом этаверади, маҳр ва никоҳни янгилашга ҳожат йўқ (el-Hidaye: 1. 228. Umdetu'l-Kari: 9. 528). Гувоҳсиз хотинига қайтиш ражъий талоқда саҳиҳ бўлсада, гувоҳ билан қайтиш мандубдир. Ражъий талоқда эр хотинига мурожаат этмасидан ида вақти тўлса, талоғи боинга айланади (Umdetu'l-Kari: 9. 529. Fethu'l Kadir: 3. 99).

2. *Боин талоқ*

Боин талоқ икки хил бўлади:

а) байнунати суғро — кичик ажралиш. Талоқ (ажраш) бир ёки икки марта бўлса, айрилиш кичикдир. Аёл ризоси ва икки гувоҳ билан никоҳ янгиланиши мумкин. Ражъий талоқда бўлгани каби фақат эр ризоси, пушаймонлиги ва қайтиши етарли эмас;

б) байнунати кубро — катта ажралиш. Берилган талоқ учта ёки учинчи бўлса, бундай айрилиш катта ажрашдир. Бу боин талоқнинг ҳукми — аёл эркакка ҳаром бўлади. Биргаликдаги турмушлари поёнига етади (Umdetu'l-Kari: 9. 528. Fethu'l Kadir: 3. 99).

(*Давоми келгуси сонга*)

«Buyuk kadin ilmihali»
(Аёллар фикҳи) китобидан
Йўлдош ЭШБЕК

МЎМИНГА ҲАДЯ

Инсон ҳаёти давомида ўлим, мотам ҳақидаги илмлардан хабардор бўлиб боради. Юз бериши муқаррар бўлган бу аччиқ ходисани аввалдан ўйлаб, баъзилар чексиз изтироб чекадилар, чорасизликдан рухан кийналадилар ва охир-окибатда тушкунликка тушиб, ҳаёт вазифаларини англаёлмайд қоладилар. Бу ҳолат жуда ёмон натижалар беради.

Мўминлар эса, ўлим ўзлари учун бир муқофот эканини тўғри тушунадилар. Зукко қарияларимиз зимдан ўлимга тайёргарлик кўриб юришлари ҳеч кимга сир эмас. Синчиклаб кузатилса, улар учун ўлим фавқулодда мусибатли бир ходиса эмас, балки Аллоҳнинг муқаррар бир қонуни, ҳисоб-китоб кунига бир сифардир. Шу нуқтаи назардан, бу ёқда – ҳаётда қилинаётган кўп ишлар

беҳудалиги ила қулгили, шаръан нодурустлиги ила ачинарлидир.

Масалан, мотам маросимларида марҳумнинг аёл қариндошлари белига оқ боғлаб садр тушишади. Ўлим ҳақидаги турли хил марсияларни айтиб йиғлашади:

“Дод дастингдан, ўлим,

Фарёд дастингдан, ўлим”,

дея ёқа йиртишади. Бундай хурофий амал бизга ҳатто урфдек бўлиб қолган. Ҳолбуки, миллат учун урфликка яроқли ҳолат эмас бу.

“Тириклар ўликларга зовта тилаюрлар”, дейди бир шоир. Биз урфга айлантириб улгурган маросимлар эса безовталиқдан бошқа нарса эмас. Бундай амаллар инсоннинг фикрини ўлимдан узоклаштиради, ўлимнинг асл моҳиятини унуттиради, қўрқувга солади. Шариятимиз кўрсатмасига кўра, ўликнинг ҳаққи

бошқача адо этилади: ювиб-таралади, ғул қилдирилади, тоза матодан кафанга ўраб, жаноза намозини ўқиб, сўнгра олиб бориб ўрнига қўйилади. Ундан кейин ҳам ҳурмат кўрсатиладиган бўлса, ҳаққига дуо қилинади, хайр-эхсонлар қилинади. Бундан ортиқ ҳаракатлар бефойда, риё, исроф, зулм ва хурофотдир.

Бугунги кунда биз ўлимга эмас, гўё жидду-жаҳд билан ўлимдан кейинги маросимларга тайёргарлик кўраётгандекмиз. Аза маросимларини дабдабали қилиб ўтказа олмай, “эл олдида изза бўлиб қолиш”дан қўрқамиз. Бундай ҳол ҳам одамларни ўлимдан узоклаштиради. Аслидачи?

Аслида, ўлим қўрқокликни ёқтирмайди. Ҳазрати шайх Бишри Хофининг бир фикри бор: “Ўлимдан қўрққаннинг қўнгида шак бордир. Мўмин киши ўлимдан қўрқмагай. Чунки ўлим Ҳақ таолога етиштиргувчи (восита)дирким, мўмин ундан қочмаслиги лозимдир”.

Сурайё ЗОҲИР

ПОЙАНДОЗ КИМНИКИ?

Ўзбекистон мусулмонлари идораси дафн маросимларини энгиллаштириш ва қабр зиёрати одоби хусусларида фатволар чиқариб, айни қўнгидаги ишни қилибди. Шу муносабат билан баъзи кузатувларимни ёзишга азм қилдим.

Кейинги йилларда дафн билан боғлиқ маросимларда қандайдир янгиликлар пайдо бўлмоқда. Масалан, жаноза намози пайтида имомнинг оёғи остига гилам тўшаш урф бўлган. Намоз ниҳоясига етгач, гилам йиғиштирилиб олинар эди. Кейинги пайтларда баъзи имомлардан “Жанозага пойандоз бўлган гилам хонадон учун макруҳ, у энди масжид мулки бўлиши керак”, деган гаплар эшитилиб қоляпти. Натижада ўлик эгалари у гиламни масжидга элтиб беришга мажбур бўлишяпти. Шу тўғриси?

Яна бир масала. Маълумки, майит қабрга қўйилгач, фотиҳахонлик бошланиб кетади. Шундай мусибатли бир пайтда маҳалла дастурхончилари ўлик соҳибларидан пул талаб қилиб олиб, “аҳли илм”ларга улашишни одат қилишган. Ўша “аҳли илм” шундоқ ҳам катта чиқим устида турган, балки қарз қўтарган бечоранинг пулига зормикин?

Шу ўринда диний билимларни мукаммал эгаллаган марҳум шоир Ҳайратийнинг афсус ила битган ғазаллари бот-бот эсимга тушади:

Биз мусулмонларга ўлганга азо қилмоқ надур?

Жидду жаҳд-ла айттингиз: бу можаро қилмоқ надур?

Соч ёзиб, ўздин кетиб, кўкка етуриб навхалар,
Содир айлаб хой-ху бирлан наво қилмоқ надур?

Сизни кўп кўрди Худойим, деб тобутга ташланиб,

Кош мен ўлсам, дебон, ўзни фидо қилмоқ надур?

Вой боламу вой отам, деб юзни тирнаб қон қилиб,
Кўп хотин ўздин кетиб, фарёду во қилмоқ надур?

Чикса эркақлар ўликни қўтариб гар қўчага,
Эргашиб қиз ҳам хотинлар оху во қилмоқ надур?

Яъни, ким ўлса унинг отин етаклаб қабрига,
Укки пардан отнинг бошига жиғо қилмоқ надур?

Уч қун ўтмасдан хотин-қизлар либосин бошқалаб,
Йил-ўн икки ой кийим-бошни қаро қилмоқ надур?

Бас “йигирма”, “қирк”, “йил оши”га ер-мулкни сотиб,
Бор-йўқдан ажраб ўзни мосиво қилмоқ надур?

Яъни, бир мискин ўлугига кетар бир қанча пул,
Ўлгани етмасдан ортиқча жафо қилмоқ надур?

Қоса сув устига бир чўпни қўйиб қирк қунгача,
Келса, арвохи ўтирсин, деб рижо қилмоқ надур?

Шу ўринда бир таклифни ўртага ташламоқчиман. Яъни, шарият қондаларига асосланган урф-одатлар, маросимлар борасида кенг халқ оmmasига тушунарли бир низомнома яратилса ва ҳар бир масжидда, маҳалла оқсоқоли қўлида турса, кўп улуг иш бўлар эди.

Содиқжон АҲМАДЖОНОВ,
Қўқон шаҳри

Мавлоно Яъқуб Чархий

Буюк мутасаввиф Баҳоуддин Нақшбанднинг (1318–1389) тўртинчи халифаси Мавлоно Яъқуб Чархий (ваф. 1447) бўлган. У кишининг тўлиқ исми Яъқуб ибн Усмон ибн Муҳаммад ал-Ғазнавий ал-Чархий бўлиб, Ғазна шаҳрига қарашли Чарх қишлоғида таваллуд топган. “Чархий” тахаллуси шундан дидир. Бу ҳақда Заҳириддин Муҳаммад Бобур “Бобурнома” асарида ҳамда Али Акбар Деххудо “Луғатнома” номли фихристида кўрсатиб ўтишган.

Чархий Бухорога келиб, у ердаги мадрасаларнинг бирида зоҳирий (дунёвий) ва ботиний (тасаввуф) илмларини бирдай ўрганган. Бухорода ўқиб юрганда Баҳоуддин Нақшбанд ҳузурларида тез-тез бўлиб, у зотнинг суҳбатларидан баҳраманд бўлади. Бу суҳбатлар Чархийнинг тасаввуф йўлига киришига асосий пойдевор бўлади. Баҳоуддин Нақшбанддан муридликка қабул қилишларини сўрайди. Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратлари унга: “Сен энди Хожа Алоуддин Аттор билан суҳбатдош бўласан”, деб муридликка қабул қиладилар. Алоуддин Аттор (ваф. 1400) Чархийга иккинчи устозлик қилади.

Бунгача ҳам Яъқуб Чархий бир муддат Хирот Жомеида ва сўнгра Мисрда таълим олган. Ана шу илми устига Баҳоуддин Нақшбанддан олган таълим қўшилиб, кейинчалик нақшбандия тариқатининг йирик вақилига айланади. Бунинг далили сифатида машҳур мутасаввиф Хожа Аҳрори Валийнинг (1404 – 1490) ул зотга пир деб қўл берганини кўрсатиши мумкин.

Чархий тариқатга, шариатга, фикҳга, тафсир ва бошқа соҳаларга оид етти асар ёзган. Буларнинг ҳаммаси ЎзРФА Шарқшунослик институти Қўлёзмалар хазинасида сақланмоқда.

Чархий ўз асарларини ёзишда кўпгина муҳаддис ва муфассирларнинг асарларидан фойдаланган. Айниқса, “Тафсири Чархий” ва “Рисолаи қудсийа” асарларида ўз фикрини исботлаш мақсадида Абу Мансур ал-Мотуридий сўзларига суянганини кўрамиз.

Масалан, Фотиҳа сурасидаги “Сендан кўмак тилаймиз” оятининг тафсирида тўғридан-тўғри Имом ал-Мотуридийга мурожаат қилади ва жабарийлар¹ билан мўътазилийларнинг² ғалат эътиқодига ҳам тўхталади.

Маълумки, жабарийлар Исломнинг илк асрларида пайдо бўлган оқимлардан биридир. Уларнинг фикрича, инсон тақдирини Аллоҳ мутлақ олдиндан белгилаб қўйган, ҳеч қандай ирода ва фаолият эркинлиги йўқ, ирода ва фаолият ёлғиз Аллоҳда мавжуд, инсон фақат ана шу фаолиятни ўзлаштириб олиш имкониятига эга холос, деган таълимотни илгари сурганлар.

Мўътазилийлар ҳам Исломда пайдо бўлган илк оқимлардан ҳисобланади, аммо улар жабарийларнинг акси ўларок, инсон мутлақ ихтиёрли, дейишди.

Чархий ўз “Тафсир”ида бу икки оқимни бундай таърифлайди: “Жабарийлар, ихтиёрим йўқ, дейдилар, мўътазилийлар ихтиёрга эгаман ва ўз феълимни ўзим яратаман, дейди”.

Табийки, бу оқимларнинг хато фикрларини аҳли суннат ва-л-жамоат уламолари кўрсатмасликлари ва ўнгламасликлари мумкин эди. Бу борада мотуридий ақоидининг асосчиси Абу Мансур ал-Мотуридий ва унинг издошлари бундай бузук мафкураларга қарши кураш олиб борганлар.

Чархий шундай ёзади: “Суннийлар айтадиларки, бандалик қиламан ва Сендан тавфиқ тилайман, Қуръони Каримдаги ақлий ва нақлий далилларнинг ҳаммасини Сендан деб биламан ҳамда жабарий ва мўътазилийлар йўлидан безорман”.

Таквир сурасининг кофирлар Расулulloҳни (с.а.в.) мажнунликда (девоналикда) айблаганликлари ҳақидаги оят тафсирида ал-Мотуридий фикрларини келтириб, у зотни “пешвои аҳли суннат ва-л-жамоат” деб атайди.

Чархий Фотир сурасидаги “ва барча дарёлар ҳайдалади” оятининг тафсирида яна ал-Мотуридий фикрларига мурожаат қилиб, ул зотни “Ҳазрати раиси миллат” деб тилга олади.

Шамс сурасининг куёш ва ой нурлари ҳақидаги оятини тафсирлаётганда эса, Замаҳшарийнинг “Кашшоф” китобига, Саййид Яманийнинг “Кашшоф”га ёзган шарҳига ва бошқа фикрларга суянади. Мазкур олимлар тафсирларида “Ой нурни Офтобдан олади”, дейдилар. Чархий бу фикрларга қувват сифатида Абу Мансур ал-Мотуридийнинг эътирофларини келтиради: “Шайх Абу Мансур ал-Мотуридий ҳам, эҳтимомки шундай бўлса, дейдилар”.

Чархий эътиқоднинг поклиги масаласига қайта-қайта мурожаат қилади. У ўзининг “Рисолаи қудсийа” асарида: “Уламолар муқаррар қилган эътиқод киши кўнглидан жой олгандагина, кўнгиладан хой-ҳавас, бидъат ва зулм аҳлининг эътиқоди жой ололмайди”, дейди.

Биз ушбу мўъжаз мақоламизда Мавлоно Яъқуб Чархий ҳазратларини ўқувчиларга бир оз таништирган бўлдик. Замондош ва салаф уламолар, хоссатан бошқа бир буюк ватандошимиз имом Абу Мансур ал-Мотуридий билан илмий алоқалари ҳақида қисқача маълумот бердик. Шу кунларда диёримизда ўтаётган Бурҳонуддин ал-Марғиновий билан Абу Мансур ал-Мотуридийнинг таваллуд тўйларига камтарин бир армуғон бўлармикан деган умидимиз бор.

Мавжуда РАЗЗОҚОВА,
ЎзРФА Шарқшунослик институтининг
илмий ходими

1 Жабарий – жабр, мажбур қилиш, деган маънолардан олинган.

2 Мўътазилий – эътизол, яъни, ажраб чиққан маъносида-дир.

Йўлдош ЭШБЕК

ПАЙФАМБАР ЙЎЛИ

САҚЛАГИН

Қиёмат Кун офтобидан сақлагин,
бу дунёда дил хобидан сақлагин,
икки дунё яхшилигин ато эт,
икки дунё азобидан сақлагин.
Амал қилдир ўзинг ризо бўлгулик,
Қиёмат Кун яхши жазо бўлгулик,
кўксимизни юмшат, Эгам, мулойим,
тирилганда узвий аъзо бўлгулик.
Қаноатга муваффақ қил — муносиб,
шафоатга мушарраф қил — муносиб,
бу дунёда мискинларнинг ғамин еб,
у дунёда мушарраф қил — муносиб.
Ваъданг ҳақдур, Одилдурсан муқаррар,
банданг ожиз, амаллари кўп зарар,
сенга осон — бизга осон қил, Эгам,
жон берарда билингаймиш амаллар.
Икки дунё ҳалолингдан айурма,
нуру зиё-зилолингдан айурма,
мўминларга, Йўлдошга ҳам раҳм айла,
Меҳрибонсан, висолингдан айурма,
Жамил, Бақо, жамолингдан айурма!

СЕН

Бир ҳаво ўйлабман наводай сизгин,
тор йўлларда хор эканман сенга зор,
аммо қаёқдадир кўринмас тизгин,
аммо Сендан бошқа менинг кимим бор?!
Бир наво ўйлабман ҳаводай майин,
гул атри мисоли муаттар ифор,

кўнгилнинг қай ери тортилган сайин,
куйдим — Сендан бошқа менинг кимим
бор?

Йўл истаб юрибман, йўлда эканман,
чиқажак жойи бор бўлса ҳамки ғор —
қоронғу... гул дебман, тилса тиканлар,
суйдим — Сендан бошқа менинг кимим
бор?

Бир қултум сув истаб, бир қултум нажот
мени қуршагандай улкан бир ғубор,
аммо тушларимда топилмас ҳаёт,
аё, Сендан бошқа менинг кимим бор?!
Қадрдон туртади, туртади бир ёт...
ғалати ҳазилга ўхшаган асрор,
туртиниб-суртиниб ўтгумми озод,
озод Сендан бошқа менинг кимим бор?!
Мен қандай яшадим, бунгача омон,
шуълага суянган улкан тун бедор,
кўксимда ҳайқириқ ухлайди ҳамон...
ҳамон Сендан бошқа менинг кимим
бор?!

БАХТ

Нимадир бахт — англарманми мен,
балки омад, балки шодликдир,
бахт маънисин қирғоқлари кенг,
қирраси кўп, турли отликдир.
Ташвиш десанг... бахтиёрман хўб,
бардош десанг, кўпмас бардошим,
мусибатим... бахтларим тўп-тўп,
бари ўтар — кўздаги ёшим —

бахтми, ўтар, у севинч, ғамми?!
Ўзинг ваъда қилган бахт Бахтдир.
Дийдор учун икки оламни
васила қил, шу бахт абаддир!

ОТАМНИ ХОТИРЛАБ

Қимирлаб қўйгандай бўлади тупроқ —
ҳовучим каби ул қабринг уюмдир,
шамолнинг қўлига осилар титроқ —
тасбеҳ ўқир майса. Сабрим сувимдир —
ичсам ҳам менингдир, ичмасам менинг,
у ёқ ҳам сабрни хуш кўрар. "Мард бўл!"
Сўзингиз хотирда. Кечмасман. Қийин.
Бу сабр — дарёдир. Ўзан! Нурга тўл!
У ёқлар гоҳида тушга кирса ҳам,
бу ёқда тириклар ўйлаб юрса ҳам,
охират юртида манзиллар тайин —
боғчалардан бўлсин, боғлардан жойинг!

ФОНИЙ ДУНЁДАН

Мен ўтиб кетаман, изим яшагай,
ҳаётим самари, сезим яшагай,
ноҳақлик бўрони аро ялангтўш,
жафокаш бир султон, тўзим яшагай.
Ватандош жигарим бахти ҳам кулсин,
бахт ўзи ғамгиндир, инсон шод қилсин,
инсонни Эгаси шод этар ҳар вақт,
бахт — Борийни билмоқ, ҳар ким ёд қилсин.
Ҳар кун ёд қилсину ўзин шод қилсин
ва шаксиз дўст дилин у обод қилсин,
яхши амал билан айласин қамал,
ёмонлик қўрғонин шундай мот қилсин.
Ибодат шартидир тилни уйғотмоқ,
мардларнинг қадридир элни уйғотмоқ,
тоатнинг бош шarti ғофиллик эмас,
кўнгилнинг дардидир дилни уйғотмоқ.
Эй кўнгил, уйғонгин, наҳор ўтмоқда,
ёз ўтди, қиш ўтди, баҳор ўтмоқда,

сажда қил, бир назар бўлса ажабмас,
меҳрни буғолмай не дор ўтмоқда!

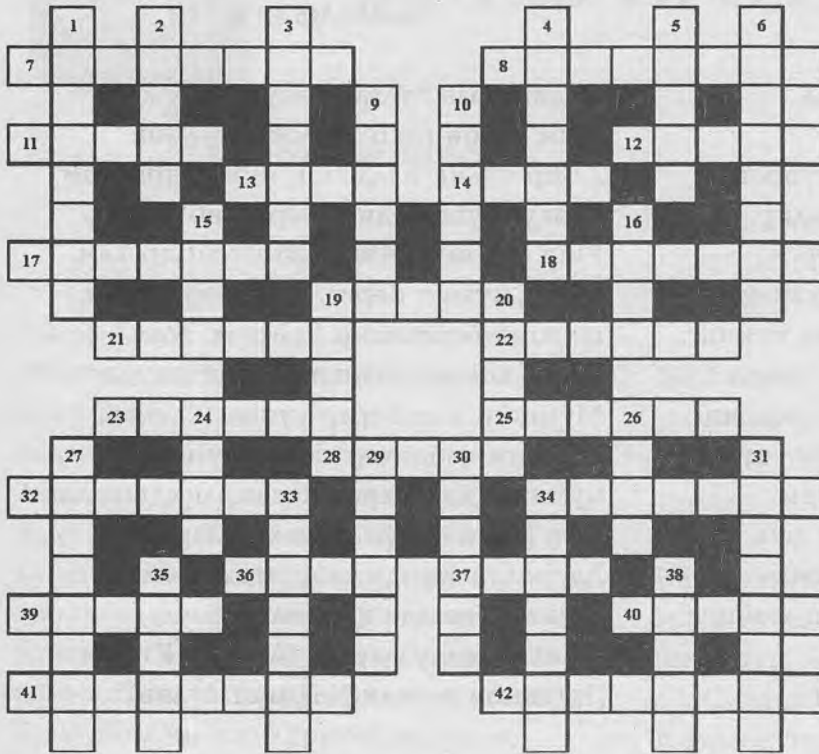
НАЙҒАМБАР ЙЎЛИ

Оддий бола бўлган Расулуллоҳ ҳам,
етим қалби гоҳо зардобга тўлган.
...Бир ойлик йўлданоқ ғанимларга ғам,
қўрқув тушиб, дили сарғайиб сўлган.
Унга салом айтган ҳатто тошлар ҳам,
Аллоҳ қувват берса, инсон қудратли,
шижоат бергандир Яратган Эгам,
йўқса қайдан олмиш бундай шиддатни?!
Мўминга ҳам берар суннати сабаб,
ҳурмати сабабдир меърожу иқбол,
мўминга ҳам берар кескирлик, шиддат,
ўзга йўлга сарфлаб, гоҳ айлар увол.
Дарралар тагида сабр этди Имом,
Белини боғлади каромат қўли.
"Мисли юлдузлардир Асҳоби Киrom —
Эргашган топади Ҳақиқат йўли!"

ИБОДАТ

Нафснинг шашти босилгай рўза билан,
Қадди-басти босилгай рўза билан,
тез-тез рўзадор бўл, нобакор нафснинг
мордай қасди босилгай рўза билан,
рўза — тан закоти, ҳолинг саломат,
закот — каффоратдир, молинг саломат,
бева-бечораю етим-есирга,
ҳақдорга ато эт, жонинг саломат!
Ҳажни ихтиёр қил қодирсан агар,
ота-онангни ҳаж қилдир муқаррар,
топган молинг ҳалол бўлсин ҳар қачон,
ҳаром бўлса йўлларингда бор аждар!
Намоз — ибодатнинг подшоси эрур,
барча яхшилиқнинг пешвоси эрур,
унда ҳаж, савм, меърож, жаннат калити,
дилнинг таҳорати, ифшоси эрур!

БОШҚОТИРМА

Энига: 7. Қилса, савоб, қилмаса, гуноҳи йўқ амал. 8. Машрику мағрибни қўлга киритган шох. 11. Диннинг устуни. 12. Эшиклари ланг очик амал. 13. Биринчи бўлиб “Амирул-мўъминин” номи олмаган саҳобий. 14. Вақт бирлиги. 17. Намоз шартларидан бири. 18. Шаръий ҳукм чиқариш учун бутун илми сарфлаш. 19. Сура номи. 21. Қўп азият чеккан саҳобалардан бири. 22. Туркча мурожаатда ишлатиладиган сўз. 23. Мусулмон давлат. 25. Ибн Сино туғилган қишлоқ. 28. Кимёвий модда. 32. Хижрий 3 асрда қўлаб уламолар етишиб чиққан юрт. 34. Бир нарсага қўр-қўрона ёпишиб олиш. 36. Қуръонни ривоят қилган қорилардан бири. 37. Юлдузлар туркуми. 39. Дўст, биродар, ҳамтовок. 49. Қаландарлар кийими. 41. Навоий замондоши, муаррих. 42. Мушуксимонлар оиласига кирувчи йирткич хайвон.

Бўйига: 1. Қиёмат куни энг биринчи тириладиган зот. 2. Хушбўйликлар савдоси билан шуғулланувчи. 3. Ғайриоддий ишлардан бири. 4. Шифо йиғувчи ҳашорат. 5. Абдулла Қодирий асари қахрамони. 6. “Боши дорда” маъносини англатувчи сўз. 9. Ҳеч шак-шубҳа бўлмаган китоб. 10. «Ин-

жил» тушган қавм. 15. Миллат. 16. Диний таълим берувчи аёл. 19. Шайтоннинг бошқа бир номи. 20. Инсоннинг аждодлари ила боғлиқ жиҳати. 24. Меърожда Расулудлоҳга (с.а.в.) маслаҳат берган пайғамбар. 26. “Юз”, “бет” сўзларининг мумтоз шеърятимизда ишлатилган синоними. 27. Давлат аҳамиятига молик йиғилиш. 29. Фарз намозидан олдин айтиладиган зикр. 30. Ишларнинг натижаси. 31. Хадисшунос. 33. “Ул кимдир, тавонидан сўйдилар” (Махтумқули). 34. Рамазон ойидаги ибодат. 35. Махлукқа қилинмайдиган амал. 38. Энг яхши “либос”.

Тузувчи: **Абдурахмон МУҲАММАД РАҲИМ**

ЁЗУВ-ТОПИШМОҚ

Хаттот: Ислам МУҲАММАД

Муҳтарам биродар!

Биз бу дунёга шайтонга, ўз нафсимизга қарши курашмоқ учун келдик. Бу курашда енгилмас ва энг яхши қурол илмдир. Зеро, илм зулматда нур, бепоён чўлларда энг содиқ ҳамроқ ҳамдир.

Хонадонингиз зиёга тўлишини, қалбингиз ором олишини, нафсингиз мағлуб бўлишини истайсизми?

Диний-ижтимоий, илмий-адабий нашримиз «Хидоят»-га 2001 йил учун обуна бўлинг, дўстимиз бўлинг!

Обуна мамлакатимизнинг барча почта бўлимларида давом этмоқда. Нашр кўрсаткичимиз 1034.